

Les Evans, Livio Maitan, S.S. Wu

Kina efter Mao

Första upplagan 1977

Innehåll

Förord	1
S.S. Wu: Bakgrunden till den politiska krisen i Kina	2
Livio Maitan: Efter Maos död – en ny fas i den politiska kampen:	18
Les Evans: Vad avslöjar utrensningarna i Kina	26

Se även: [Opposition i Kina](#). Artiklar och dokument om opposition och demokratirörelse i Kina (från 1981).

Förord

Vad ligger bakom de senaste årens händelser i Kina? Vilka är de verkliga motsättningarna mellan de olika fraktionerna i det kinesiska kommunistpartiet (KKP)? Hur fungerar fraktionskampen? Vilken roll spelar massorna i densamma? . . .

Sådana frågor ställer sig den som intresserar sig för utvecklingen i Kina. Det enklaste är ”papegojmetoden”, d v s att som de 110%-iga maoisterna alltid återge den för tillfället styrande fraktionens version av det hela. Denna metod har givetvis vissa fördelar: den är enkel och fordrar ingen analys utan enbart läsförmåga. Men för den som *verkligen* vill *förstå* vad som händer i Kina är metoden helt oduglig. den gör det nämligen helt omöjligt att, förstå vad som verkligen händer, liksom att förutse vad som kommer att hända. För varje sunt tänkande människa borde denna ”metod” vid det här laget vara fullständigt diskrediterad. Vi behöver väl bara rekapitulera sådana händelser som Lin Biao-affären och Deng Xiaopings akrobatiska upp- och nedstiganden i högsta parti- och statsledningen, för att förstå att metoden inte duger. Ska vi förstå fraktionskampen måste vi lämna denna metod. Vi måste försöka reda ut de verkliga sakförhållandena.

Det är i detta syfte som den här skriften publiceras. Den vill bidra till att ställa frågorna på fötter och utifrån ett revolutionärt marxistisk utgångspunkt skissera upp vad som verkligen hänt och varför.

Skriften är en sammanställning av tre artiklar som under 1976 publicerades i Fjärde Internationalens informationsorgan *Inprecor* och *Intercontinental Press* som utges av Socialist Workers Party i USA.

De tre artiklarna uttrycker inte Fjärde Internationalens ståndpunkter i alla detaljer utan står för artikelförfattarna själva. En noggrann läsning av artiklarna kommer också att visa på skiljaktigheter i bedömningen av olika aspekter av den kinesiska verkligheten. Artiklarna är också skrivna vid olika tidpunkter under själva processen av de förlopp som de skildrar. Vi tror dock att detta kan vara en fördel, eftersom det visar på styrkan i analyserna (de är inga efterhandskonstruktioner som till exempel de maoistiska versionerna), som trots vissa brister ändock på ett frapperande sätt verifierats av den senare utvecklingen. Dessutom hoppas vi att det för läsaren av denna skrift ska vara möjligt att få en – om än begränsad – bild av den debatt som förs inom Fjärde Internationalen. Till slut vill vi bara uttrycka förhoppningen att skriften ska inspirera till ytterligare studier av utvecklingen i Kina.

Martin Fahlgren (januari 1977)

S.S. Wu: Bakgrunden till den politiska krisen i Kina

Just när de allmänna spekulationerna fått det till att kampanjen mot ”högern” höll på att försvinna från den politiska scenen i Kina, kom ett oväntat utbrott: den våldsamma, spontana demonstrationen i Beijing den 5 april, följt av politbyråns beslut att avlägsna Deng Xiaoping från alla hans poster, och bara låta honom ha kvar sitt medlemskap i kommunistpartiet. Vilka konsekvenser kommer dessa båda politiska händelser att få? Vad ligger bakom kampanjen mot ”högern”? Är det helt enkelt en fortsättning av kulturrevolutionen? Vilka är den pågående kampens djupare sociala rötter och hur kommer massorna att reagera på den? Vad kännetecknar de stridande fraktionerna inom kommunistpartiet? Detta är några av de viktiga frågor, som den senaste tidens händelser ställer.

För att försöka besvara dem, måste vi först undersöka den situation som rådde i landet efter kulturrevolutionen.

Situationen efter kulturrevolutionen

Perioden som inleddes med det kinesiska kommunistpartiets nionde kongress i april 1969 och slutade med Zhou Enlais död i januari i år utmärktes av två saker: för det första, armens växande makt inom statsapparaten i och med att Lin Biao befäste sin ställning, och därefter dess minskade makt när han föll; för det andra, den ”smygande” rehabiliteringen av ett helt skikt ”kapitalistfarare” som avsatts under kulturrevolutionen. Denna vändning åtföljdes av ett antal politiska kampanjer, som speglade delvis dolda fraktionsstrider inom partiet. När de gamla funktionärerna återfick sina poster, försvann eller försvagades de som kommit fram under kulturrevolutionen, och en del drag som kännetecknat inrikespolitiken före kulturrevolutionen dök åter upp. Zhous död innebar att man förlorade den outhärliga länk via vilken partiet och statsapparaten lyckats återupprätta sin enhet och funktionsduglighet, trots den för tillfället dolda fientligheten mellan olika fraktioner och grupper.

Kulturrevolutionen hade inte skapat enhet inom KKP. Den enda punkt som alla fraktionerna och grupperingarna var eniga om var att det var absolut nödvändigt att undertrycka den ur den rebelliska rödgardiströrelsen framväxande självständiga politiska utvecklingen och att återuppbygga parti- och statsapparaten, som splittrats upp under kulturrevolutionen. Den maoistiska fraktionen vann inte någon politisk seger. För att hejda kulturrevolutionen, tvingades den göra två eftergifter. Armen erkändes som det enda effektiva instrumentet för att återupprätta samhällsordningen och göra slut på massrörelsen. Samtidigt gjorde man eftergifter för flertalet stats- och partifunktionärer, av vilka inte så få hade bekämpats som anhängare av Liu Shaoqis ”svarta linje”. Eftersom den nya enheten vilade på en kompromiss, kunde den inte bli långlivad. Två år efter den nionde kongressen rensades Lin Biao plötsligt ut, under omständigheter som förblivit oklara. Men med tanke på den kvalitativa förändring som skett i Kinas politik gentemot imperialismakterna och Sovjetunionen och anklagelsen att Lin hade slutit upp på de ”sovjjetiska revisionisternas” sida, kan man anta att utrikespolitiken varit föremål för häftiga konflikter. Detta var en aspekt av bakgrunden till utrensningen av Lin. Den andra var att så länge armen bevarade sin kontroll över samhället, skulle partiets vikt i statens affärer minska och därmed skulle de intima banden mellan partiet och massorna äventyras. Detta stod i motsättning till den maoistiska fraktionens inställning, politik och intressen.

Bortsett från detaljerna kring utrensningen av Lin Biao, bekräftade själva händelsen att kulturrevolutionen i själva verket slutat i en kompromiss, utan vilken hela den uppsplittrade byråkratin skulle ha varit i allvarlig fara. Men det var en kompromiss som Maofraktionen bara

skulle tolerera tillfälligt och av rent taktiska skäl.

Tillbaka till "den gamla goda tiden"

Efter Lin Biaos fall började återgången till den ordning som rått före kulturrevolutionen, vilket fick sitt klaraste uttryck i Deng Xiaopings återkomst i april 1973. Nästan alla "kapitalistare" som rensats ut under kulturrevolutionen, utom Liu Shaoqi själv, trädde ut ur sin politiska exil och återvände till parti- och statsapparaten. Ofta fick de till och med högre poster än de haft innan de avsattes. Det var en naturlig tendens. Vem skulle annars kunna fylla det tomrum som uppstått, när armen plötsligt lämnade den politiska scenen efter flera års halvmilitär kontroll? Den maoistiska fraktionens politik blev också oerhört ineffektiv, eftersom den inte kunde stimulera massinitiativ under den rådande byråkratiska kontrollen. Massornas missnöje växte alltså och många partikadrer började åtminstone tvivla.

Zhou Enlais ökade inflytande i statsapparaten var i den mening inte ett resultat av en personlig seger för honom. Det var snarare så att hans ökade inflytande svarade mot de känslor som behärskade viktiga delar av massorna och många kadrer, vilka nu sökte "stabilitet". Det var en tyst men mäktig tendens. Den maoistiska fraktionen gav efter för den, och den stärktes ytterligare av de många "kapitalistfararnas" återkomst. Zhou Enlais sista stora "bidrag" till KKP var att han ledde partiet genom denna tysta "revolution", samtidigt som han lyckades undvika öppna konflikter.

Den maoistiska fraktionen började försiktigt motsätta sig den här processen genom att organisera politiska massrörelser som "Kritisera Lin och Konfucius"-kampanjen, "Mot strömmen"-kampanjen, kampanjen "mot borgerliga rättigheter", jordbrukskampanjen och kampanjen för "utbildningsrevolutionen". Bortsett från den sista lämnade emellertid dessa kampanjer aldrig propagandastadiet, utan gick huvudsakligen ut på att testa den maoistiska fraktionens styrka inom partiet och bland massorna. Den maoistiska fraktionen undvek en öppen konfrontation med de återupprättade byråkraterna och deras anhängare i partiet, vilka i sin tur svarade på maoisternas kampanjer genom att hålla tillbaka dem och ge dem en ny inriktning. Detta lyckades de göra främst därför att de viktigaste delarna av statsapparaten stod på deras sida och de maoistiska kampanjerna i alla fall saknade folkligt stöd. I bästa fall fick kampanjerna ett slags rituellt och formellt gensvar hos massorna. De återupprättade byråkraterna och deras anhängare i partiet (som vi i fortsättningen för enkelhetens skull skall kalla "reversionisterna") hade alltså ett bättre utgångsläge än maoisterna i fråga om styrkeförhållandet inom parti- och statsapparaten och bland massorna.

De lägre funktionärerna: förvirring och demoralisering

Under hela perioden efter kulturrevolutionen fanns det nog inga som var så förvirrade, oroad och demoraliserade som kadreerna på parti- och statsapparaten lägre nivåer. Deras dilemma var – och förblir – att de inte hade något val utan var tvungna att verkställa den politik som de högre instanserna beslutat sig för. Att trotsa den politiken skulle vara liktydigt med politiskt självmord. Men när de verkställde den, löpte de också risk att bestraffas senare för att ha genomfört en linje, som plötsligt bedömts vara felaktig. Denna läxa har de lärt sig av alla krumbukter den politiska linjen har gjort under fraktionsstriderna efter befrielsen, en läxa som var särskilt smärtsam under kulturrevolutionen. Samtidigt var politikens skiftningar helt omöjliga att förutse. Igår förkroppsligade den amerikanska imperialismen allt ont; idag måste man ge samma imperialismens ledare ett hjärtligt välkomnande. Igår var Lin Biao ordförande Maos ofelbara revolutionära efterträdare; idag har det visat sig att han var kontrarevolutionär

praktiskt taget sedan födseln.

För dessa kadrer var tendensstriderna i den högsta ledningen nästan helt obegripliga, och detta gäller mer än någonsin efter kulturrevolutionen. Orsaken till det är inte så konstig. Eftersom det inte fanns någon demokrati inom partiet, hände det aldrig att interna meningsskillnader diskuterades och blev föremål för majoritetsbeslut. Kadreerna på lägre nivåer informerades faktiskt inte ens om meningsskiljaktigheter i ledningen. Den inre kampens underliga utveckling förblev en gåta för dessa kadrer, som hela tiden tvingades gissa åt vilket håll vinden blåste. Och att gissa var riskabelt. Man kunde alltid hamna på fel sida och råka illa ut.

Samtidigt stod de lägre kadreerna inför ett annat dilemma. Den tredje kinesiska revolutionen, som segrade 1949, gav inte upphov till en mäktig byråkrati jämförbar med den som fanns i Sovjetunionen efter den stalinistiska reaktionen. En byråkratisk kontroll fanns naturligtvis – och finns fortfarande. Men kontrollen är ändå i viss utsträckning beroende av folkets förtroende för partiet, partiet som ledde dem till segern. Samtidigt är byråkratin så pass svag att den behöver massornas samarbete för att kunna verkställa sin politik, som den fattar beslut om i frånvaro av proletär demokrati. I den meningen har Kina faktiskt fortfarande ett slags horisontell demokrati. Massorna får diskutera *hur man bäst skall kunna verkställa* den angivna politiken (som formulerats utanför deras kontroll) och utarbeta alla detaljer under diskussionernas gång. Därför är de lägre kadreerna tvungna att stå mycket nära massorna och på ett eller annat sätt reagera på stämningarna bland dem. Dessutom måste de lägre kadreerna förklara den angivna politikens innebörd för massorna, när de verkställer den. Aktivt verkställande vore annars otänkbart. Kadrer som inte har någon aning om vad politiken rör sig om har därför svårt att mobilisera massorna till stöd för politiken.

Under perioden efter kulturrevolutionen, och särskilt under de allra senaste åren, svarade kadreerna på detta dilemma genom att helt enkelt undvika att verkställa politiken i praktiken, för att på så sätt ha en ursäkt till hands för den händelse att en framtida vändning bedömde politiken som helt felaktig. Detta var ett så utbrett fenomen att partiet och staten gång på gång måste uppmana kadreerna att verkställa politiken de fick uppifrån.

Kadreerna vågade inte helt strunta i de olika kampanjer som de instruerades att genomföra, men deras svar var bara rituellt och formellt. Detta är ett av skälen till att de av den maoistiska fraktionen igångsatta kampanjerna rann ut i sanden. Byråkratin som helhet hamnade i en verklig kris på grund av det reella sabotaget från de lokala kadreernas sida under hela perioden efter kulturrevolutionen, ty det innebar inget annat än att den byråkratiska kontrollen försvagades, vilket hotade påverka hela den sociala strukturen i landet. Det vakuum som bildades mellan de centrala myndigheterna i Beijing och gräsrotterna skapade samtidigt utrymme för en självständig utveckling bland massorna. Denna process skulle komma att kulminera i sammanstötningarna på Tiananmen den 5 april 1976.

Arbetarklassen vaknar

Till skillnad från den ryska revolutionen 1917, var den kinesiska revolutionen 1949 inte en produkt av arbetarklassens förmåga att erövra och centralisera statsmakten i sina egna händer. I den meningen har den kinesiska arbetarklassen aldrig ”vunnit” i ordets egentliga mening. Men eftersom den var partiets viktigaste stöd i omvandlingen av det gamla Kina och fungerade som ryggrad för uppbygget av den socialistiska ekonomin, så har arbetarklassen å andra sidan inte heller besegrats politiskt. Såsom den klass som tjänade mest på revolutionen, tenderade den att bli beroende av partiet och var nästan omedveten om revolutionens snabba byråkratisering. För partiets del var arbetarklassens undergivenhet av avgörande politisk

betydelse för kampanjernas genomförande. Omvänt var beroendet av partiet klassens politiskt svaga punkt. Samtidigt utgjorde detta förhållande en svag länk i partiets och byråkratins makt, eftersom byråkratin inte kunde riskera en öppen politisk brytning med arbetarna. Varje självständig politisk utveckling inom arbetarklassen kunde alltså få direkta och viktiga effekter på den byråkratiska kasten.

I mer än tjugofem år behövde KKP inte oroa sig för arbetarklassens politiska lojalitet. 1975 ändrades emellertid detta förhållande plötsligt. Proletariatets gamla foglighet tog slut. Arbetarkamp för bättre arbetsförhållanden och högre löner rapporterades ha börjat under andra halvåret 1974. I Kanton demonstrerade flera meniga soldater, och de gick så långt att de ifrågasatte partiets sätt att styra och öppet angrep det som ”byråkratiskt”. Soldaterna hade varit arbetare innan de gick in i armén och hade blivit arbetare igen, när de lämnade den. Enligt information som nådde Hongkong var vågen av arbetarstrider 1974-75 i hög grad spontan och gav också upphov till kedjereaktioner. Detta antyder att det relativt höga politiska medvetande som manifesterades under strejkaktionerna inte bara var ett lokalt eller regionalt fenomen utan ett nationellt uttryck för arbetarklassens medvetande.

KKP:s sätt att ingripa för att göra slut på strejkerna var betecknande, och händelserna i Hangzhou de mest avslöjande. Wang Hongwen, en ”radikal” stjärna på uppgång i partihierarkin, som stod högt i kurs på grund av sitt proletära ursprung, misslyckades med ett desperat försök att lugna Hangzhus arbetare. Maoismens tjuskraft, de ”ärarika” revolutionära appellerna och kommunistpartiets auktoritet hade förlorat sin moraliska auktoritet och övertalningsförmåga. För första gången sade arbetarklassen ”nej” – och ett högt nej – till partiet som antogs representera dem och som de hade skänkt allt sitt förtroende och hopp. Till sist fick regimen bukt med strejken genom att låta armén ingripa, tack vare Deng Xiaoping som under tiden återfått sin post.

Strejkvågen måste ha varit mycket omfattande, ty många arméförband låg i högsta beredskap och järnvägstrafiken var allvarligt störd av oro bland arbetarna. Detta bekräftas också av rapporter om betydande produktionsminskningar till följd av strejker. Men framför allt innebar arbetarnas agerande att till och med den fastare delen av partiets politiska bas hade frätts sönder och gradvis försvagats. Dessutom innebar arbetarstrejkerna att det för första gången kom fram en massrörelse, som var helt oberoende både av partiet som helhet och av alla fraktioner inom partiet, ty även den välkända ultravänsteristiska tendensen inom den rebelliska rödgardiströrelsen hade sina rötter i den maoistiska fraktionen.¹

Problemen i jordbruket

Jordbruket är ett allvarligt problem för Kina. I tjugofem år har partiledningen stått inför problemen med ägandeformerna, hur man skall göra kollektivt jordbruksarbete praktiskt och effektivt, hur man skall klara av en primitiv ackumulation huvudsakligen baserad på ett självförsörjande jordbruk och, slutligen, hur man skall börja mekanisera och modernisera jordbruket. Efter tjugofem års styre står KKP fortfarande inför samma problem, fast i andra former. Historien har visat att dessa problem inte bara gäller frågan om jordbruksproduktionen, utan också de politiska och sociala frågorna.

¹ Vi syftar här på tendensen som krävde att stats- och partiapparaten skulle krossas fullständigt. Denna tendens skilde sig något från den mer allmänna rebelliska rödgardiströrelsen, eftersom den senare aldrig hade någon klar föreställning om vad man skulle göra med staten. Å andra sidan var den rebelliska rödgardiströrelsen som helhet helt annorlunda än de konservativa rödgardisterna, som ville skydda viktiga delar av byråkratin från angrepp.

Före kulturrevolutionen användes två sätt att närma sig jordbruket: Maoisternas sätt var ”voluntaristiskt”. De hävdade att ett högt politiskt medvetande skulle göra det möjligt för massorna att lösa alla problem. Denna politik bröt samman i ruinerna av det stora språnget och de ekonomiska katastroferna i början av 60-talet. Liu Shaoqis politik lade större vikt vid att öka böndernas materiella förmåner och tillät till och med en tillfällig kapitalistisk utveckling på landsbygden, så länge jordbruksproduktionen kunde fås att komma på fötter.

Under perioden efter kulturrevolutionen skedde i allt väsentligt inga förändringar eller förbättringar på landsbygden. Industrins utveckling är fortfarande för svag för att kunna ge landsbygden något egentligt stöd. Tvärtom är industrin för sin utveckling fortfarande beroende av att ”suga ut” bönderna. Den svarta marknaden blomstrar ännu, åtminstone i södra Kina. Privat utbyte av produkter mellan brigader eller produktionslag pågår ännu. Privata jordlappar, åtskilda från den kollektiva jorden, finns ännu i riklig mängd, och bönderna lägger fortfarande ned större ansträngningar på sina egna odlingar än på de kollektiva fälten. Det skulle vara oerhört svårt att öka jordbruksproduktionen utan att höja böndernas levnadsstandard och utan en elementär industrialisering av jordbruket. Samtidigt fortsätter KKP sin politik för maximal ackumulation på bekostnad av massornas levnadsstandard, och partiet är därför oförmöget att förbättra förhållandena på landsbygden i någon väsentlig utsträckning.

Det finns ytterligare ett akut problem på landsbygden: ungdomarna från städerna som inte kan sysselsättas och ofta tvingas ut för att bosätta sig i byarna för resten av livet. Enligt officiella siffror finns det nu 12 miljoner sådana ungdomar. I början och mitten av 60-talet svarade många ungdomar på partiets romantiska appeller genom att frivilligt flytta ut på landsbygden. Men denna idealism förlorade sin dragningskraft, när den stötte på kalla fakta. Livet på landsbygden visade sig vara eländigt. Stadsungdomarna som kom dit möttes av böndernas fientlighet och fann det svårt att försörja sig (för att inte tala om att gifta sig och skaffa familj). Ofta blev de tvungna att få månatliga understöd av sina arbetarföräldrar, som redan var hårt pressade ekonomiskt. Många av dessa ungdomar tog sig i själva verket tillbaka till städerna illegalt. Det djupt rotade politiska missnöjet bland dem (särskilt sedan de varit politiskt aktiva och upplevt massrörelsens uppsving under kulturrevolutionen) utgör en fruktbar jordmån för spridandet av revolutionärt tänkande och handlande.

Kulturrevolutionens ”fortsättning”

Långt innan den pågående kampanjen mot ”högern” (obs, artikeln skriven senvåren 1976. övers. anm.) hade den maoistiska fraktionen tagit initiativ till angrepp mot ”reversionisterna”, angrepp som rann ut i sanden. Två av de mest uppenbara var ”mot strömmen”-kampanjen och kampanjen mot ”borgerliga rättigheter”. De rann ut i sanden i den meningen att ”reversionisterna” bröt udden av dem och berövade dem deras politiska innehåll. För att förstå dessa kampanjer är det viktigt att komma ihåg att den politiska polariseringen började i den högsta partiledningen. Polariseringen och de resulterande konflikterna äger dessutom rum i en byråkratisk struktur i total avsaknad av inre demokrati. Det var därför svårt för alla fraktioner som bildats i toppen att göra en korrekt bedömning av i vilken utsträckning de kunde räkna med partiets stöd, delvis därför att kadren ofta tvekade innan de anslöt sig till den ena eller andra fraktionen. Eftersom styrkeförhållandet mellan de båda fraktionerna varit oklart, har kampen mellan dem tagit besynnerliga vägar. Den grupp som gick till offensiv inledde i allmänhet en trevande och pedagogisk kampanj, trevande i betydelsen att resultaten av och gensvaret på kampanjen skulle göra det möjligt att räkna ut vilka delar av byråkratin som förstätt och svarat på kampanjens budskap positivt, pedagogiskt i betydelsen att kampanjen skulle tjäna som en signal till hela partibyråkratin att en ny kamp om linjen höll på att ta form.

Samtidigt skulle ståndpunkterna och argumenten förmedlas till partikadrerna. Men kampanjens praktiska utförande förklarades fortfarande inte till fullo. Detta är fraktionskampens sociala mekanism i Kina.

Kampanjernas misslyckande visade att styrkeförhållandet inom parti- och statsapparaten inte gav maoisterna något bra utgångsläge. Men kampanjernas mycket abstrakta karaktär gjorde att deras misslyckande inte ledde till att den maoistiska fraktionen besegrades under kampens gång. På sin höjd kan de betecknas som bakslag för maoisterna. De råkade ut för många sådana bakslag innan den pågående kampanjen mot ”högern” inleddes. Inte desto mindre inledde den maoistiska fraktionen en ny kampanj i november förra året, en kampanj av mer direkt konfronterande och provocerande karaktär än de flesta av de senaste årens kampanjer.

”Utbildningsrevolutionen”

”Utbildningsrevolutionen” bröt ut i november 1975. Det föregivna syftet var att bekämpa förändringar i den nya utbildningspolitik som fötts ur kulturrevolutionen och att angripa Zhou Rongxin, utbildningsministern, i synnerhet.

Av de ”saker som fötts ur kulturrevolutionen” är två särskilt framträdande. Den ena är konstens och litteraturens dogmatisering och vulgarisering – Jiang Qings ”mönsteroperor” är det bästa exemplet. ”Kulturkampanjerna” har gjort det möjligt för den maoistiska fraktionen att skaffa sig sträng kontroll över propagandakanalerna. Den andra framträdande saken är omläggningen av undervisningssystemet. Den nya politiken innebär att universiteten inte längre rekryterar studenter direkt från läroverken. Intagningen begränsas till ungdomar som redan arbetar, och det krävs inte att de har gått i läroverk tidigare. De måste rekommenderas av partikommittén där de arbetar och måste sedan godkännas av institutionen de söker till. Välartad politisk aktivitet, inte tidigare prestationer i skolan, är det viktigaste kriteriet. De nya universitetsstudenterna har en tendens att stödja de ”nyfödda sakerna” på undervisningsområdet, ty utan dem skulle de inte kunnat komma in på universiteten. Med andra ord är det de som har dragit fördel av systemet som infördes av den maoistiska fraktionen, vilket förklarar varför maoisternas förnyade offensiv mot ”reversionisterna” utgick från detta nya system. Här kunde maoisterna räkna med ett säkert och fogligt stöd.

Redan innan kampanjen startade, hade två linjer drabbat samman på universiteten. Ett öppet brev till Mao från studenterna vid Chaoyangs Jordbrukshögskola, som leds av Maos brorson, förklarade att ”under juli, augusti och september i fjor dök det upp en del absurt prat och underliga teorier på utbildningsområdet, och en kraftig högervind försökte upphäva de gamla betygen”. (*Folkets Dagblad*, 26 januari 1976) Av maoisternas attacker att döma verkar det klart att ”reversionisterna” ville och kanske också försökte reorganisera undervisningssystemet, eftersom de ansåg att den nuvarande utbildningens kvalitet var avsevärt mycket sämre än före kulturrevolutionen.

Den nya kampanjen på universiteten har två utmärkande drag som skiljer den från de tidigare kampanjerna. För det första utvaldes en särskild funktionär (utbildningsministern) som måltavla. För det andra antydde det att den maoistiska fraktionen kunde komma att försöka dra in andra i angreppet allteftersom kampanjen gick vidare. Deng Xiaoping befann sig ännu inte i skottfältet. Men de som upplevt kulturrevolutionens inledning kom ihåg att Liu Shaoqi inte heller valdes ut som måltavla när den rörelsen började. Detta är ytterligare en betecknande maoistisk taktik, som är mycket lätt att förstå. Om motståndarfraktionens främsta representant utmanades öppet redan från början, skulle det inte finnas något manöverutrymme för kampanjen, vilket skulle kunna bli ödesdigert om det visade sig att kampen inte utvecklades

som man tänkt sig. Den maoistiska taktiken möjliggör följande flexibilitet: om läget utvecklas i gynnsam riktning, kan den maoistiska fraktionen steg för steg driva in motståndarnas högsta ledning i ett hörn för att slutligen eliminera den; om situationen däremot inte visar sig vara så gynnsam när kampanjen startats, kan maoisterna retirera utan att öppet ha utmanat den andra sidan (och därmed återställa ett slags "fredlig samexistens"), medan de väntar på ett bättre tillfälle för en ny attack.

Innan Zhou Enlais död verkade det som om "utbildningsrevolutionen" redan höll på att hejdas av "revisionisterna" och snabbt skulle förvandlas till ytterligare en harmlös politisk kampanj utan någon verklig effekt. Den 14 januari tonade *Folkets Dagblad* ned kampanjen och sade att "den senaste tidens absurda prat och underliga teorier om högerens försök att upphäva de gamla betygen hade skapat ideologisk förvirring, och om situationen inte svängt i tid hade den oundvikligen lett till splittring och skadat stabiliteten och enheten. Genom denna stora debatt har det rätta och orätta i linjen klargjorts och folkets tänkande är enat. Utifrån ordförande Maos revolutionära linje är kamrater, som haft ideologiska meningsmotsättningar under de senaste månaderna, idag åter enade och kämpar sida vid sida. 'Vi kämpar åter i samma skyttegrav', säger de."

Budskapet här är klart: Som "stor debatt" var "utbildningsrevolutionen" avslutad. Trots att kampanjen hade börjat på Tsinghuas och Beijings universitet så tidigt som den 3 november 1975, kontrollerades den redan den 18 november av partiets universitetskommittéer, partikommittéer som leddes just av den utbildningsminister som angreps. Dessutom förbjöd dessa kommittéer bildandet av kampgrupper och organisatoriska kontakter med andra universitetsgrupper.

"Utbildningsrevolutionens" resultat visade att den maoistiska fraktionen inte kunde fortsätta att fördjupa sin kampanj och möta motståndaren ansikte mot ansikte, medan den senare tillfälligt tvingades dämpa sin retorik på utbildningsområdet. Den "revisionistiska" fraktionen retirerade alltså i denna strid, men samtidigt förmådde maoisterna inte driva sin egen offensiv vidare. Hela konflikten gick därför i baklås, och lugn kunde ha rått en tid, om inte Zhou Enlais död hade inträffat just i det ögonblicket.

Spänningen inom partiet steg i och med Zhous död. Konflikten koncentrerades till den akuta frågan: Vem skulle efterträda Zhou som Kinas premiärminister? Formellt var detta en fråga om makt och inte om linjen. Men i en så starkt byråkratiserad struktur som KKP:s är frågan om makten i allt väsentligt en fråga om linjen. Båda sidor förstod den enkla sanningen att vilken linje som helst kunde drivas igenom, om man lade beslag på de ledande posterna. Kampen om Zhous plats tycks ha varit häftig. Enligt utländska nyhetsmeddelanden från Beijing kunde ett plenarmöte med centralkommittén i slutet av januari och början av februari inte fullfölja den planerade dagordningen efter att ha kört huvudet i väggen på frågan om Zhous efterträdare. Att Hua Guofeng, en inte särskilt framträdande figur, och inte Deng Xiaoping eller någon välkänd ledare i den maoistiska fraktionen tog hem spelet, visar att ingendera sidan kunde påtvinga den andra sin vilja.

Men Zhous död innebar ändå att jämvikten mellan de bägge sidorna rubbades på olika nivåer i partiet, eftersom han haft stort stöd hos både partikadrerna och massorna. Den maoistiska fraktionen slapp tävla med Zhous stora personliga inflytande och gjorde sig snabbt redo för en ny offensiv i syfte att helt krossa den andra sidan. Den osäkra vapenvilan föll sönder.

Kampanjen mot "högern"

Krigssignalen kom den 6 februari. I *Folkets Dagblad* publicerades en artikel under den olycksbådande rubriken "Fortsättning och fördjupning av den stora proletära kulturrevolutionen". Artikeln beskrev januarikampanjen om utbildning och vetenskap som en stor kamp mellan proletariatet och bourgeoisin. Den sade till och med uttryckligen att "kapitalistfararna finns kvar, liksom kapitulanterna. Det är de makthavare inom partiet som envisas med att följa Liu Shaoqis och Lin Biaos revisionistiska linje och fortfarande vägrar rätta sina misstag." Artikeln slutade med en varning: Om "kapitalistfararna" vägrade gottgöra sina synder, skulle de få dela Liu Shaoqis öde. Genom att utfärda den varningen viftade den maoistiska fraktionen både med moroten och piskan.

Man inledde en väggtidningskampanj som eskalerades omsorgsfullt, först i Beijing och senare i andra större städer, något som i hög grad påminde om kulturrevolutionens inledande fas. Studenter från Beijing organiserades i studielag och skickades till Shanghai för att agitera bland arbetare och studenter där. Kampanjmöten hölls på universitet, högskolor och fabriker. Arbetare bussades till Beijings universitet för att studera väggtidningarna där. Över hela världen började folk fråga sig om det var den andra kulturrevolutionen som var på väg.

Svaret på den frågan beror på hur man ser på kulturrevolutionen. Om man karakteriserar den som en ren maktkamp mellan fraktioner och individer, då är en andra kulturrevolution faktiskt möjlig. Men enligt vår mening kännetecknas kulturrevolutionen även om den sattes igång av den maoistiska fraktionen, av ett frigörande av en masspontanitet som i viss mån lyckades undgå att kontrolleras av någondera fraktionen inom partiet; den ledde till ett omfattande angrepp mot byråkratin och resulterade i en självständig politisk massrörelse som direkt hotade KKP:s fortsatta herravälde och hela den byråkratiska strukturen.

Just denna faktor saknades i februari och mars i år. Trots den högljudda politiska aktiviteten, var självständig massaktivitet och massorganisering förbjuden under hela februari. Kampanjens utseende och former var bestämda på förhand av den maoistiska fraktionen, och massorna hade bara att följa direktiven ovanifrån.

Anledningen till det är inget mysterium. Före kulturrevolutionen kunde den maoistiska fraktionen vara ganska säker på massornas stöd, ty maoisterna kunde utnyttja den prestige som Mao själv hade, mannen som förkroppsligade den tredje kinesiska revolutionens seger. Men kulturrevolutionen producerade själv byråkratins antites: vänstern inom den rebelliska rödgardiströrelsen som krävde att staten helt skulle krossas. Det var en smärtsam läxa för den maoistiska fraktionen. Den givna slutsatsen var att massrörelsen till varje pris måste hållas under mycket sträng kontroll; i annat fall fanns det stor risk att händelseutvecklingen skulle köra över maoisterna.

Detta är den maoistiska fraktionens svaghet så länge den försöker använda massrörelsen till att utöva tryck på fientliga fraktioner eller makthavare. Även om "reversionisterna" inte tycks ha förstått denna svaghet innan februari 1976, så hade de definitivt gjort det i slutet av februari. Följaktligen ändrades tonen i mars. Maoisterna trappade samtidigt ner kampanjen och inriktade sig på ett enda mål. Deras syfte var inte längre att utplåna alla "kapitalistfararna" i partiet; i stället riktade de sina bredsidor mot en enda person, Deng Xiaoping. Men "reversionisterna" var fortfarande starka. Deras kvantitativa styrka och ställning i partiet hade ännu inte underminerats av den maoistiska fraktionen. Luften började gå ur den av maoisterna igångsatta kampanjen. Även om Deng Xiaopings personliga öde fortfarande stod och vägde, så pekade alla tecken på att kulturrevolutionens "fortsättning" höll på att rinna ut i sanden.

Klimax och antiklimax

Den maoistiska fraktionen har sitt trumfkort – Mao själv. Men den ”reversionistiska” fraktionen hade också ett trumfkort – Zhou Enlai. Innan kulturrevolutionen kunde deras inflytande knappast vara jämförbart. Men strax före Zhous död var läget annorlunda. Revolutionären Maos popularitet minskade, medan Zhous växte, eftersom massorna såg honom som mannen som kunde ”stabilisera” samhället och inte så ofta skulle störa dem och sprida panik genom ständiga politiska kampanjer. Ett stort antal partikadrer kände på samma sätt.

När februarikampanjen ebbade ut, spelade man ut det nya trumfkortet. I tusentals år har Ching Ming-högtiden varit ett tillfälle för folk att hedra sina avlidna släktingar och vänner.

Revolutionen ändrade inte på den traditionen. Den 3 april dök folk med kransar upp på den plats i Beijing där den officiella sorgeshögtiden för Zhou Enlai ägt rum bara några veckor tidigare. I själva verket var detta en politisk offensiv mot den maoistiska fraktionen. Det var Zhou i ännu högre grad än Deng Xiaoping som hade betonat nödvändigheten av de ”fyra moderniseringarna” av Kina och uppmanat till enhet och stabilitet.

Vi kan inte vara säkra på om det verkligen var den ”reversionistiska” fraktionen, som tog initiativ till denna dramatiska inledning. Men hur som helst fick aktionen ett verkligt folkligt stöd och den maoistiska fraktionen stod svarslös, av rädsla för att misskrediteras om den tog till våld för att bryta upp den fredliga men massiva människoströmmen. Nästa dag kom fler människor för att lägga ner kransar; några höll till och med tal, andra delade ut flygblad, och väggtidningar sattes upp. Allt präglades av spontanitet och spänningen ökade. Nu när Zhou var död, började folk protestera inte bara mot den maoistiska fraktionen, utan också mot samhällsinformationen som helhet. Det blev uppenbart nästa dag.

Tidigt på morgonen den 5 april skakades Tiananmen, Kinas politiska hjärta, av ett upplopp med 100 000 anonyma Beijngbor inblandade. De flesta rapporter tyder på att massornas häftiga reaktion utlöstes av Folkets Befrielsearmé (FBA), som påstås ha avlägsnat kransarna på kvällen den 4 april och morgonen den 5 april. Massornas första måltavla blev en propagandabil, som tillhörde säkerhetstjänsten; den vältes omkull och slogs sönder. Vid niotiden på förmiddagen trängdes redan 10 000 människor framför Folkets Stora Hall. Antalet demonstranter växte så småningom till 100 000, enligt officiella uppskattningar. Slagsmål bröt ut mellan demonstranterna och polisen och milisen. Hundratals milismän fick stryk av demonstranterna och tvingades falla på knä och ”bekänna”.

Strax efter klockan elva på förmiddagen stormade tiotusentals demonstranter Historiska museet och en FBA-förläggning. I två timmar försökte polisen bryta upp demonstrationen men misslyckades och led till och med förluster. På eftermiddagen förlorade man helt kontrollen över situationen. Regeringsbilar brändes, byggnader stormades och inredningen slogs sönder. Våldsamheterna fortsatte långt in på kvällen och resulterade i hundratals döda och sårade på polisens och milisens sida.

Demonstranternas krav uttrycktes i en dikt som publicerades av *Folkets Dagblad* i Beijing den 7 april:

Djävlar ylar när vi sörjer,
vi gråter men vargarna skrattar,
vi gjuter vårt blod till hjältens minne,
höjer föraktfullt våra ögonbryn och drar våra svärd, Kina är inte längre det gamla Kina,
och folket är inte längre svept i okunnighet,
borta för alltid är Qin Shi Huangs feodala samhälle.

Vi tror på marxismen-leninismen!
 Åt helvete med de lärda som stympar den!
 För den äkta marxism-leninismens sak
 fruktar vi inte att offra våra liv eller gjuta vårt blod,
 Och dagen då Kinas modernisering är förverkligad
 skall vi vända åter och frambära våra offer.

Folkets Dagblad rapporterade att en handfull klassfiender med berått mod förberett och organiserat de våldsamma massupploppen. Men vilka var dessa klassfiender? Rapporten vågade inte ens fråga. Tengs och ”reversionisternas” roll i händelserna förblir oklar. Hittills har ingen kunnat bevisa eller vederlägga att de var inblandade i upploppens organisering. Men den frågan är inte så intressant. Mycket viktigare är att 100 000 människor gick ut på gatorna och direkt konfronterade partiet och staten. Vi har svårt att tro att protesten skulle ha fått en så våldsam form, om den verkligen planerats i förväg av den ”revisionistiska” fraktionen. Aktionens storlek och våldsamma karaktär antyder klart att det handlade om en explosion av missnöje mot den byråkratiska kontrollen och partiets politik. Hur det än förhåller sig med ”reversionisternas” agerande, så var aktionen spontan.

Vi bör emellertid inte bli alltför entusiastiska över detta massutbrott, ty det kännetecknades inte bara av styrka utan också av svagheter. I sitt sökande efter ett bättre samhälle tycks massorna hysa illusioner om ”reversionisterna”. Dessa illusioner kan leda dem till nederlag, eller åtminstone allvarliga bakslag efter hand som rörelsen utvecklas. De förhoppningar om ett bättre samhälle, som ställdes till den maoistiska fraktionen i början av kulturrevolutionen, har nu ironiskt nog flyttats över till motsatt sida. Men hur som helst var natten den 5 april en lång natt för alla ledande KKP-medlemmar. Bägge sidor fruktade att massrörelsen skulle sprida sig och började fundera ut vilken taktik man skulle använda sig av.

Deras första beslut var att sätta FBA och polisen i larmberedskap och att förbjuda alla vidare protester från massornas sida, att stoppa dem till varje pris. Detta var förmodligen det första politiska beslut som stöddes av nästan alla högre partifunktionärer, sedan kampanjen mot ”högern” inleddes. Den maoistiska fraktionens anhängare hade all anledning att stödja det, eftersom demonstrationen varit ett direkt angrepp mot dem. Men de andra funktionärerna gjorde detsamma, ty det var uppenbart att om massrörelsen spred sig skulle den bli svår att kontrollera och utnyttja mot den maoistiska fraktionen; protesten kunde mycket väl komma att riktas också mot anti-maoisterna. Det andra beslutet var att avlägsna Deng Xiaoping.

Fraktionskampens politiska innebörd

Det är viktigt att klargöra de stridande fraktionernas politiska karaktär, ty åtminstone sedan slutet av 50-talet har de växlande turerna i fraktionsstriderna berört nästan varje aspekt av samhällslivet, och de har utgjort en viktig faktor bakom den politiska utvecklingen som helhet.

Båda fraktionerna stöder teorin om socialismen i ett land utan reservationer, men från skilda utgångspunkter: Den maoistiska fraktionen gör det huvudsakligen på ideologiska grunder, medan ”reversionisterna” huvudsakligen utgår från byråkratins särintressen.

Maoisternas ideologiska grunder avspeglar naturligtvis också byråkratins intressen, men på ett helt annat sätt.

Den maoistiska fraktionens ideologi och inriktning

Den maoistiska fraktionen har en fast ideologisk grundval, men Mao som ideologisk hand- ledare. Trots alla manövrer och eftergifter, är fraktionens politik en mycket konkret och rak tillämpning av denna ideologi. Maos syn på världsrevolutionen avspeglar främst den omväg denna tog efter oktoberrevolutionen samt det kinesiska samhällets specifika utveckling i isoleringen. För det andra är den ett teoretiskt rättfärdigande och en rationalisering av denna omvägs specifika drag. (Det är därför stalinismen kan finna kanaler, genom vilka den kan assimilera maoismen.) Maos grundläggande ståndpunkter i detta avseende kan sammanfattas som följer:

1. Det stämmer att samhällets omvandling från kapitalism till socialism är ett världsomfattande fenomen bestämt av historiens objektiva lagar. Men uppfattningen att denna världsomfattande omvandling har sin källa i den politiska ekonomins natur under kapitalismen, vilken förenar enskilda samhällen och länder, har aldrig blivit någon verkligt aktiv tes i maoismens filosofi. Tvärtom har Mao gått över till den motsatta ståndpunkten och ser världsrevolutionen som en rent aritmetisk summa av separata nationella revolutioner.

2. Världsrevolutionens omväg har av Mao teoretiserats till ståndpunkten att revolutioner i allmänhet inte bara kommer att ske först i de ekonomiskt underutvecklade länderna, utan också att uppbygget av socialismen kommer att fullbordas först i dessa länder. Därav strategin enligt vilken städerna (de utvecklade kapitalistiska länderna) kommer att omringas av landsbygden (de underutvecklade länderna). 3. Mao undersöker inte revolutionens utbrott i underutvecklade länder i dess internationella sammanhang, utan förklarar det i stället med hjälp av följande vulgära schema: Ju mer underutvecklade, utsugna och förtryckta massorna är, desto mer revolutionära kommer de att bli. Utifrån denna voluntaristiska syn på revolutionen drar Mao slutsatsen att man med revolutionärt medvetande inte bara kan störta det gamla produktionssättet, utan också konsolidera ett helt nytt produktionssätt. I viss mån är detta naturligtvis riktigt. Men Mao tänjer ut det *in absurdum*, när han hävdar att utvecklade produktionssätt (kommunism) kan skapas och fullbordas enbart på basis av högt revolutionärt medvetande. Alla andra aspekter av förhållandet mellan produktivkrafterna och produktionssättet ignoreras helt.

Mao når alltså fram till den sant voluntaristiska slutsatsen att de materiella förutsättningarna på sin höjd spelar en sekundär roll för uppbygget av socialismen i Kina. Primärt gäller det att höja massornas politiska medvetande genom politisk skolning, kampanjer och t o m kamp (under maoisternas strikta ledning och kontroll) för att frigöra produktivkrafterna och skapa utvecklade sociala relationer. Detta förklarar varför partiledningen varje gång den bestämmer sig för att genomföra en politik, som kommer att påverka breda massor, mobiliserar massorna politiskt som ett medel att förverkliga politiken.

För att kunna genomföra en viss typ av ekonomisk och social politik genom massrörelser (visserligen kontrollerade sådana), försöker den maoistiska fraktionen vidmakthålla ett mindre stelt förhållande mellan massorna och byråkratin. Partikadrerna måste därför ge sig in bland massorna, för att byråkratin inte skall förlora kontakten med dem. I detta avseende kan man säga att den maoistiska fraktionen vill slå vakt om partiets tradition som massrörelse.

För att vidmakthålla nära relationer mellan partiet och massorna, måste den maoistiska fraktionen med nödvändighet också hålla fast vid två andra grundläggande teser. För det första måste byråkratin vara så ”ren” som möjligt i betydelsen av att kadrernas sociala och ekonomiska privilegier bör vara så små som möjligt. För det andra måste partiets ledning vara

direkt, utan något skikt som ligger mellan partiet och massorna.

Den maoistiska fraktionen ser i de sovjetiska teknokraternas konsolidering till ett skikt vars makt i växande utsträckning hotar partiets ledande roll och vidgar den redan breda klyftan mellan massorna och partiet som en mycket farlig utveckling. Den betraktas som ursprunget till den av maoisterna så våldsamt fördömda ”revisionismen”. Det är i ljuset av detta man måste se Maos åsikter om motsättningen mellan ”röd och expert”, liksom utbildningspolitiken efter kulturrevolutionen och de färska angreppen mot vetenskapsmän och tekniker i Kina. Samma uppfattning kan man finna i den maoistiska fraktionens hårda linje mot de intellektuella som skikt och i regimen skärpta övervakning av konst och litteratur.

På den maoistiska fraktionens pluskonto får man sätta upp dess försök att bekämpa vissa högertendenser i samhället och politiken. Men den förstår inte tendensernas materiella grunder och tror att de kan övervinnas enbart med ytterligare en politisk masskampanj. I detta avseende kan man säga att den maoistiska fraktionen gör massrörelsen till en fetisch, som den tror kan besegra alla objektiva svårigheter och övervinna alla de hinder som materiella krafter ställer i vägen för det socialistiska samhällets uppbygge. Detta är ursprunget till maoismens ultravänsteristiska politik under det stora språnget och kommunrörelsen.

Sökandet efter en självmedveten byråkrati

Den andra fraktionen uttrycker byråkratins medvetande såsom byråkrati. Dess främsta mål är att skapa sig en stabilare tillvaro i samhället. Detta hoppas den kunna uppnå genom sina egna byråkratiska resurser och kanaler samt genom en sk moderat social och ekonomisk politik, som syftar till att kompensera för de negativa effekterna av den maoistiska fraktionens ultravänsterpolitik. I stället för att försöka bevara partiets tradition som revolutionär massrörelse, försöker den här fraktionen uteslutande pacificera och strypa massrörelsen. Fraktionen vilar i allt väsentligt inte på någon solid ideologisk bas. Ytligt sett hävdar den ett slags ”pragmatism”, men i verkligheten är dess mål ”ideologin” hos en byråkrati som uppfattas som en permanent samhällsformation.

Fraktionens ”pragmatiska” svar på maoisternas ultravänsterpolitik gav den ett visst fotfäste för en vidareutveckling både inom och utom partiet. ”Pragmatismen” är ett resultat av byråkratins konservatism och tröghet. Man skulle kunna säga att den är mer ”stalinistisk” än den maoistiska fraktionen i betydelsen att den representerar de mest medvetna och utvecklade formerna av revolutionens byråkratisering.

Före kulturrevolutionen förde fraktionen inte fram sitt program öppet. Men efter kulturrevolutionens trauma, fann den en gemensam plattform i Zhou Enlais rapport till den fjärde Folkkongressen, som kan sammanfattas i tre ord: ”stabilitet, enhet, välstånd”. Enhet och stabilitet betyder helt enkelt att partiets ledande roll skall förstärkas och att politiska kampanjer, rörelser och stridigheter skall stoppas. Men om ett starkt och enat parti inte kan skapas genom massrörelser eller ens genom att vinna massornas förtroende, då kan det bara ske genom att förstärka byråkratins politiska, ekonomiska och sociala privilegier. Om partipolitiken inte skall stödja sig på massrörelser, inte ens kontrollerade sådana, då återstår bara möjligheten att verkställa befallningar som kommer från toppen. Men detta system kan bara fungera om partiet anlägger en mer auktoritär attityd och bygger upp en stor och komplicerad mekanism för den byråkratiska sociala kontrollen, en stabiliserad social infrastruktur.

Den här fraktionens idealsamhälle påminner till sin struktur om Sovjetunionen. Fraktionens inställning till teknokraterna är ett bra exempel. I striden mellan ”röd” och ”expert” lade dess

anhängare tonvikten på ”expert”, som framgår av det välkända Deng Xiaopingcitaten, ”Om en katt är svart eller vit, vad spelar det för roll så länge den kan fånga möss?” Fraktionens anhängare kommer att tolerera och till och med välkomna teknokraternas utveckling till ett privilegierat skikt, eftersom de anser att ekonomin inte kan fungera effektivt på annat sätt. Därför är de smidigare i sitt förhållande till intellektuella och förespråkar en mer ”traditionell” och ”regelmässig” utbildningspolitik. Ekonomiskt saknar fraktionen ett långsiktigt perspektiv. Men den förespråkar eftergifter för den spontana kapitalistiska utvecklingen och vill falla undan för högertendenserna bland bönderna.

Byråkratisk kontroll och arbetardemokrati

Vilken av de båda fraktionerna är mest ”demokratisk”? Det är en mycket vanlig fråga. Arbetardemokrati i ordets egentliga mening finns inte och har aldrig funnits i Kina. Båda fraktionerna står helt klart för ett fortsatt byråkratiskt styre och ett fortlevande byråkratiskt skikt. Skillnaderna gäller vilka infrastrukturer och mekanismer som krävs för att garantera detta.

Å andra sidan finns det fortfarande en särskild sorts ”horisontell demokrati”. Denna horisontella demokrati är i själva verket en av den byråkratiska strukturens särskilda mekanismer, genom vilken partiets politik, vertikalt kontrollerad från toppen och nedåt, effektivt kan få massornas stöd och få dem att frivilligt identifiera sig med den. Ett exempel: Det var partiet som beslutade att genomföra kommunrörelsen. Men innan det gjordes, skapade man en ”mönsterkommunrörelse” i en provins och framställde den som en spontan massrörelse, som borde spridas till hela landet. Samtidigt gick partiets politiska propaganda och verksamhet för högtryck. Detta beslut som var ”vertikalt” till sitt ursprung, ”internaliserades” på så sätt i viss mån av massorna. När partiet sedan byggde upp en massrörelse för att bilda kommuner, lät det massorna diskutera detaljerna, inom ramen för de av partiledningen redan utarbetade föreskrifterna. En vertikal tvångspolitik stöptes på så sätt om, så att den såg ut som ett frivilligt och demokratiskt massinitiativ. Den maoistiska fraktionen betraktar denna horisontella demokrati som det bästa sättet att lösa de motsättningar som skapas genom byråkratins existens, medan den motsatta fraktionen – som vi redan sagt – ser den som ett hinder.

Det kan vara rimligt att anta att ju mer byråkratin stöder sig på massorna, i desto högre grad kommer massorna att dras in i genomförandet av byråkratins politik och omvänt. Om byråkratin vill stå oberoende av massorna, då måste den skapa ett kontrollsystem som är starkt nog att undertrycka alla avvikande åsikter och all opposition effektivt och säkert. Objektivt sett tenderar den maoistiska fraktionens politik därför att försvaga byråkratin, eller åtminstone hindra den från att växa sig starkare (vare sig den maoistiska fraktionen är medveten om det eller inte), medan den andra fraktionens politik definitivt håller byråkratin under armarna. Under vissa förhållanden kan den senare fraktionen av pragmatiska skäl föra fram en ”demokratisk” politik, men utan att mildra den byråkratiska kontrollen. Det är snarare taktiska åtgärder som syftar till att stärka byråkratins ställning. Även om fraktionen i vissa fall har rekommenderat en ”moderat” politik, så bär den också ansvaret för beslutet att sända 11 000 soldater till Hangzhou för att hänsynslöst slå ned arbetaroroligheterna där, medan den mer ”auktoritära” maoistiska fraktionen skickade dit Wang Hongwen i ett fruktlöst försök att förhandla fram ett slut på bråket i staden.

I allt väsentligt representerar den ”reversionistiska”, eller ”moderata”, fraktionen högertendenserna inom partiet och byråkratin. Den maoistiska fraktionen är en unik skapelse av den kinesiska revolutionen efter dess seger. Den kan betecknas som en vänstercentristisk tendens

inom partiet och byråkratin.

Den maoistiska fraktionen skulle ha svårt att sluta med sina hårda angrepp mot den sovjetiska ”revisionismen” av två skäl. För det första motsätter den sig att partiet helt skiljs från massorna socialt och politiskt, att byråkratins privilegier förstärks, att det skapas ett avgränsat skikt teknokrater och att den horisontella demokratin helt avskaffas. För det andra skulle man stärka högertendensen i Kina politiskt genom att stödja eller tolerera en sådan ”revisionism”, ty det är just detta slags ”revisionism” som högerfraktionen eftersträvar.

I början av 1960-talet förde maoisterna fram ett annat argument mot den sovjetiska ledningen: Sovjetunionen stod för samarbete med imperialismen och motstånd mot världsrevolutionen. I och med vändningen i den kinesiska utrikespolitiken i början av 70-talet gick det argumentet emellertid upp i rök. Är detta ytterligare ett exempel på maoistisk ”flexibilitet”, eller innebär det att den tidigare maoistiska ståndpunkten övergavs? Ett definitivt svar kan vi ännu inte ge. Men med tanke på försvagningen av den maoistiska fraktionens massbas efter kulturrevolutionen och med tanke på att den indokinesiska revolutionen slagit in på en relativt självständig väg, förefaller det mycket troligt att den maoistiska fraktionen håller på att avlägsna sig från sina tidigare ståndpunkter. Den ”reversionistiska” fraktionens utrikespolitik är klarare. Den anser att även om fredlig samexistens med imperialistmakterna gynnar Kina, så skulle fredlig samexistens med Sovjetunionen inte heller skada utan tvärtom ge Kina ett gynnsammare läge.

Är stormen på väg?

Vi kan inte säga exakt när en ny revolutionär storm kommer att bryta ut, men vi kan i korthet beskriva vissa villkor som skulle ge en sådan explosion näring.

Den första frågan är: I vilken utsträckning gjorde 5 april demonstrationen slut på den atmosfär av politisk apati som behärskade massorna tidigare? Liknande scener utspelades i mer än tio provinser, vilket tyder på att det var ett nationellt och inte ett regionalt fenomen. I hur hög grad massornas sinnesstämning har förändrats är emellertid fortfarande oklart, och svaret på frågan får anstå till ett senare tillfälle.

Den andra frågan är: Hur kommer massorna att svara på förtrycket efter demonstrationen? Med andra ord, i vilken utsträckning kommer förtrycket att lyckas kväva fortsatt politisk opposition bland massorna?

För det tredje: Innebär demonstrationen att kärnan till ett revolutionärt avantgarde har fötts? Förvisso kommer demonstrationen och de officiella reaktionerna på den att påverka de politiskt mer medvetna elementen i Kina. Troligtvis kommer de att sluta sig samman i någon form, men för närvarande verkar det otroligt att processen kan leda till att alla element förenas i nationell skala. Det är svårt att förutsäga processens tempo.

Dessa frågor ställer man sig efter protesten i Beijing. Men man kan ställa andra frågor utifrån en mer allmän undersökning av massornas politiska medvetande, och dem måste vi också beakta.

Till att börja med är det uppenbart att de politiskt mest medvetna elementen i dagens Kina är splittrade. Å ena sidan finns det de som fortfarande dras till den maoistiska fraktionens ”vänsterism”. De utgör den maoistiska kärnan inom massrörelsen, trots att några av dem anser att de maoistiska ledarna kompromissade med status quo när kulturrevolutionen avslutades. Å andra sidan finns det de som har slagit in på en politiskt oberoende väg, men utan att inse de båda fraktionernas karaktär. I varierande grad tror de på illusionerna som den ”revisionis-

tiska” tendensen sprider, utan att förstå fraktionens verkliga natur.

Det finns olika tecken på att sådana självständiga element verkligen finns. Så långt tillbaka som 1973 dök en väggtidning skriven av tre politiskt avancerade ungdomar upp på en framträdande plats i Kanton. Dess innehåll spreds snabbt i stencilerad form i hela Guangdong-provinsen (45 miljoner invånare), och orsakade politisk sensation bland Guangdong's intellektuella och studenter.

Väggtidningen är mycket intressant, delvis därför att den visar att den långa perioden av politisk passivitet bland tidigare rebellisk ungdom, som kan förklaras av bitterheten efter rödgardiströrelsens nederlag, nu var över. Dessutom ifrågasatte väggtidningen emellertid själva förekomsten av privilegier för det byråkratiska skiktet. Den hävdade att sådana privilegier kunde utgöra början till ”socialfascism” i Kina. Väggtidningen krävde socialistisk demokrati som ett sätt att bekämpa denna farliga möjlighet.

De tre författarna utsattes för enorma politiska påtryckningar från myndigheterna efter väggtidningens uppdykande. Två av dem kapitulerade och överlät kampen till den tredje. Men det är uppenbart att väggtidningen hade utlöst en våg av folkligt stöd, eftersom myndigheterna inte vågade fångla den tredje skribenten omedelbart. I stället publicerade Guangdong-provinsens partikommitté en egen väggtidning i vilken man angrep honom. Senare organiserade partiet många ”kampmöten”, där den angripne skribenten tvingades delta. På många av dessa möten fick han oväntat nog sympati och stöd av massorna, samma massor som förmodades bekämpa honom. Dessa episoder var utomordentligt upplysande. Om kravet på socialistisk demokrati (oavsett hur massorna uppfattar den i ett givet ögonblick) och angreppet mot byråkratins privilegier inte stämde överens med folkets åsikter, hur kan det då komma sig att skribenten behandlades så mildt och att han vann sådan sympati på möten som avsåg att angripa honom?

Men även om maoismens ideologiska bas håller på att vittra sönder, så har massrörelsens politiska mognad inte nått så långt att ett revolutionärt alternativ kan skapas, ett alternativ som gör det möjligt för massorna att överflygla de båda existerande fraktionerna. Existensen eller frånvaron av ett sådant revolutionärt alternativ är en avgörande faktor för massornas politiska utveckling. Om massorna fortsätter att kämpa mot partiets politik och den byråkratiska kontrollen och privilegierna, kommer de ovannämnda problemens lösning att få ett mycket gynnsammare utgångsläge. Men kommer masskampen att fortsätta? Vi tror att den kommer att göra det, ty repressionen efter 5 april-demonstrationen har inte resulterat i ett avgörande nederlag för massorna. Sannolikheten för att repressionen ensam skall kunna hejda massornas politiska utveckling är därför liten.

Så länge byråkratin förblir splittrad och oförmögen att finna tillfredsställande lösningar på Kinas ekonomiska och sociala problem, kommer massorna dessutom att vara tvungna att själva försöka finna sådana lösningar. Vidare har den mest avancerade klassen i Kina, arbetarklassen, aldrig besegrats av partiet och saknar därför inte politisk energi och kraft. Det är en sida av situationen, i historisk synvinkel.

Den andra, mer direkta aspekten är att Hua Guofengs utnämning till premiärminister efter Zhou Enlai inte utgör en fullständig seger för den maoistiska fraktionen eller ett fullständigt nederlag för högerfraktionen. Tvärtom kvarstår motsättningarna mellan fraktionerna, partiet förblir splittrat och statsapparaten är fortfarande förlamad av de lägre kadrens förvirring och demoralisering. Dessa är de viktigaste faktorerna som garanterar att det kommer att utkämpas en ny rond i fraktionskampen inom en inte alltför avlägsen framtid. Den nuvarande

situationen och dess troliga utveckling säger oss att det blir massorna som kommer att dra störst fördel av denna nya rond. När kommer den att börja? Antagligen efter Maos död. Den avgörande kamp som då bryter ut kan mycket väl komma att utmärkas av massornas eget intåg på den politiska revolutionens scen i Kina.

Hur som helst innebär händelserna i Beijing och andra städer den 5 april en ny kraftig knuff framåt för Fjärde Internationalens världsomfattande rörelse och dess aktiva anhängare i Hongkong (Revolutionära Marxistiska Förbundet, som ger ut den Dagliga Kampbulletinen). Den vetenskapliga marxistiska bedömningen att det krävs en politisk revolution i Kina framstår inte längre som abstrakt. Historien visar att de kinesiska massorna kommer att kämpa för den sanna socialismen, utan att hämmas vare sig av den "reversionistiska" högerfraktionens stalinistiska byråkratism eller av den maoistiska fraktionens subjektiva idealism.

ur *INPRECOR* nr 55, 8 juli 1976 och nr 56, 22 juli 1976

Livio Maitan: Efter Maos död – en ny fas i den politiska kampen:

Maos död har orsakat reaktioner, som skulle förefallit paradoxala i andra perioder. Den amerikanska kapitalismens ledare talade om en ”tragisk förlust” och hans medarbetare gjorde ingen hemlighet av sin oro för framtiden. Från Moskva kom öppna och opassande uttryck för tillfredsställelse och hopp. Dessa reaktioner hänger naturligtvis samman med den internationella politik, som Mao drev igenom under sina sista år. Efter att ha anklagat Kremles byråkrater för att ha kapitulerat för den amerikanska imperialismen ända sedan slutet av 1950-talet, ändrade Mao plötsligt stridsrop. Först intog han positionen att de båda ”supermakterna” var lika goda kålsupare, för att sedan lägga sig till med tesen att ”socialimperialismen” är huvudfienden, med alla dess konsekvenser, alltifrån kritiken av västkapitalismen för att den inte beväpnade sig tillräckligt och i alltför hög grad anpassade sig till Moskva ända till de röda välkomstmattorna i Beijing för figurer som Fanfani och Strauss.

I mer allmän bemärkelse var Mao icke desto mindre en motsägelsefull gestalt, och varje historisk uppskattning av hans verk måste betona denna väsentliga karakteristik.

En motsägelsefull historisk gestalt

Från 1927, efter att på sitt eget sätt ha dragit konsekvenserna av nederlaget för den kinesiska revolutionen 1925-27, intog Mao en kritisk ställning till den linje, som det staliniserade Komintern genomdrev i Kina. Han utvecklade ståndpunkter som skilde sig från dem som det kinesiska kommunistpartiets ledning hade. Icke desto mindre avhöll han sig från att öppna kamp mot den stalinistiska ortodoxin, lade sig till med stalinistiska synsätt och använde huvudsakligen stalinistiska metoder för organisering och ledning. Även om han fortsatte att förkunna mer eller mindre klassiska idéer om arbetarklassens ledande roll, så uppfattade han i rätt ögonblick böndernas grundläggande betydelse i den tidens specifika situation i Kina, särskilt i perspektiv av ett utdraget krig. Vid olika tillfällen efter Kominterns övergång till folkfrontspolitiken, stod han till och med längre ut till höger på den politiska skalan än andra kommunistpartier. Han inte bara förespråkade utan genomförde också en samarbetspolitik med Chiang Kai-sheks Guomindang, och under och omedelbart efter andra världskriget sökte han envist uppnå en kompromiss med den gamla diktatorn.

Amerikanska dokument som publicerades på 50-talet, bekräftar att det var Chiang Kai-sheks vägran som satte stopp för en överenskommelse. Men trots sin strävan efter samarbete och kompromisser, gav Mao i praktiken aldrig efter på en väsentlig punkt: han vägrade ge upp sin armés självständighet och lät den inte vid något tillfälle uppgå i Guomindangs armé, inte ens när kampen mot den japanska imperialismens arméer samordnades. I det avgörande ögonblicket för det nya revolutionära massuppsvinget, då han ställdes inför ett ofrånkomligt val, ställde Mao sig i spetsen för bondeupproret, ignorerade Stalins råd att söka en överenskommelse med Chiang till varje pris och ledde Röda armén till erövrandet av makten. Tio år senare iklädde han sig rollen som språkrör för en vänsterkritik av Kremledarnas och andra kommunistpartiers politik.

I fyrtio år stod Mao i spetsen för ett parti som ledde en socialistisk revolution, en av milstolparna i vårt århundrade. Men redan i de befriade områdena införde han byråkratiska föreställningar och metoder i administrationen. Partiets uppbyggnad genomgick en staliniseringsprocess, och efter maktövertagandet stod han i spetsen för en relativt snabb byråkratisering av den nya arbetarstaten. Att försöka frånta Mao allt ansvar och lägga skulden för dege-

nereringen på andra ledare är – med tanke på Maos ledande roll och prestige – inget annat än ett dåligt försök att släta över hans roll. Inte desto mindre är det sant att Mao efter en viss tid själv började bli oroad över konsekvenserna av vad han själv kallade en ”alieneringsprocess” i förhållande till massorna. Vid en tid då många djupt rotade spänningar hade mognat, tog han initiativet till den så kallade kulturrevolutionen. Han vädjade till massorna ännu mer än vid andra tillfällen, först studenterna och sedan, fast försiktigare, även arbetarna och bönderna.

Han tillkännagav att massorna skulle bestämma allt, men i verkligheten byggde han upp en centraliserad och i grunden monolitisk apparat (som återuppbyggdes i kulturrevolutionens sista fas), baserad på en auktoritär paternalism som kulminerade i personkulten. Han vidhöll nödvändigheten av en oförsonlig kamp mot imperialismen och under några år kritiserade han hårt Moskvas politik gentemot bourgeoisin i olika koloniala och nykoloniala länder. Men samtidigt stödde han utan reservationer samarbetet med bourgeoisin som ledde till det tragiska nederlaget för det indokinesiska kommunistpartiet och till att hans anhängare i Pakistan och Östbengalen förklarades, för att inte tala om de senare årens ställningstaganden, då han slöt upp bakom Sri Lankas regering i dess grymma förtryck, undvek att på något sätt fördöma Pinochetdiktaturen i Chile och anlade en attityd av hycklande neutralitet under kriget i Angola. Han försökte framställa sig själv som förkämpan i kampen mot byråkratiseringen, vilken han framställde som en kapitalistisk restauration. Men trots kritiken och reella meningsskillnader betraktade han ända till slutet Stalin som en stor revolutionär och en av marxismens ledande teoretiker.

I koncentrerad och symbolisk form återspeglar Maos gestalt alltså mer än någon annan motsättningarna i en historisk epok, de motsättningar som hittills uppkommit under övergången från kapitalism till socialism. Lenin dog endast ett par år efter oktoberrevolutionen och gick därför till historien främst som ledaren för den första socialistiska revolutionen. Trotskij besegrades på grund av styrkeförhållandet under den period då han inledde sin kamp mot byråkratin och blev en symbol för det orubbliga försvaret av revolutionens landvinningar. Stalin, som var en oansenlig figur före oktoberrevolutionen, gick till historien som den byråkratiska kontrarevolutionens förgrundsgestalt. Mao var, som vi sett, på en gång revolutionens högste ledare och huvudansvarig för den byråkratiska degenereringen av den arbetarstat som föddes ur denna revolution. Som ledare för en segerrik revolution bidrog han till att tillfoga det imperialistiska världssystemet ett historiskt nederlag. Men samtidigt övergav han inte på något sätt stalinismens teori om socialismen i ett land eller dess politik att underordna massornas kamp i hela världen under statens intressen.

En oersättlig roll

Att en man som spelat en så framträdande roll i Kinas nutidshistoria försvinner, är obestriddligen en händelse som kommer att utlösa ganska djupgående förändringar.

När Stalin dog betonade revolutionära marxister den väsentliga roll hans personlighet spelat för att garantera den byråkratiska kastens sammanhållning och för att få statens och partiets ledningsmekanismer att fungera. I vissa avseenden var Maos roll ännu mer avgörande. Precis som Stalin höll Mao samman det härskande byråkratiska skiktet och framstod som den enda person som hade auktoritet nog att få sista ordet i tider av konflikt. Men Maos ”bonapartism” var inte bara verksam inom byråkratin utan också inom samhället som helhet.

Här måste vi erinra oss vissa drag som är specifika för den maoistiska ledarmetoden och maktutövningen, drag som märkbart skiljer dem från de metoder Stalin genomdrev i Sovjetunionen på 1930- och 1940-talet. Metoden kan sammanfattas som ett försök att bibehålla mer

direkta och levande band med massorna och att utnyttja mer eller mindre kontrollerade och kanaliserade ingrepp från massornas sida i tider av speciella svårigheter.

För att överleva och segra i ett långt och bittert, utdraget revolutionärt krig, måste Mao inte bara förlita sig på massornas stöd utan också på deras aktiva deltagande. På samma sätt måste han också söka en viss mobilisering av massorna när det blev dags för det gigantiska arbetet att bygga ett nytt samhälle, utifrån en materiell bas som till och med var mer underutvecklad än den i Ryssland 1917, samtidigt som man måste kämpa mot imperialisternas sabotage. Detta förklarar varför förhållandet mellan ledarna och massorna i Kina alltid varit mer direkt än förhållandet mellan massorna och den stalinistiska ledargruppen i Sovjetunionen, vilket överhuvudtaget knappast existerade. Det förklarar också varför ett slags ”horisontell demokrati” (S. S. Wus uttryck se Bakgrunden till den politiska krisen i Kina) har funnits i Kina, särskilt under vissa perioder, trots den byråkratiska degenereringen. Med andra ord finns det en viss självständighet på lokal nivå, vad gäller valet av de former i vilka den av toppen beslutade allmänna inriktningen skall verkställas. Det förklarar också varför Mao och andra ledare vid olika tillfällen vänt sig till massorna för att komma ur situationer där partiledningen drabbats av konflikter eller rent av förlamning. Naturligtvis var dessa ledare alltid noga med att sätta upp en exakt ram för de mobiliseringar som de stimulerade till och, när det kom till kritan, att kanalisera dem. Erfarenheterna av de sista månaderna 1966 och de första 1967 visade, i motsats till varje apologetisk tolkning, att så snart delar av massorna började handla enligt sin egen dynamik och sträva efter mål som skilde sig från dem som fastställts av den maoistiska ledningen, tvekade denna inte att tillgripa ett slags massiv ideologisk terrorism och till och med repression i sista hand. (Låt oss komma ihåg att det var just framväxten av sådana situationer av explosiv spänning som fick Mao att förlita sig på armén, vilken kom att spela huvudrollen under en viss period.) Men allt detta ändrar inte det faktum att Maos ”system” Vi tilldelar massorna en annorlunda roll, en mer aktivt deltagande roll, än vad fallet var i Sovjetunionen under och efter Stalins tid. Just att man förde fram revolutionära demokratiska och egalitära krav vid olika tillfällen fick å andra sidan oundvikligen vissa konsekvenser, trots alla taktiska intriger och avledningsförsök. Objektivt stimulerades massorna, eller de mest avancerade skikten av dem, att föra fram sina egna krav med större kraft, att försöka fylla den av ledarna tolererade ”horisontella demokratin” med ett reellt innehåll.

Existensen av en karismatisk ledare, med tillräcklig prestige för att kunna vädja till massorna i avgörande ögonblick men också förmögen att plötsligt genomdriva disciplin och en återgång till det ”normala”, var nödvändig för ett sådant sätt att utöva makten och för en sådan ledarmetod. Den var till och med nödvändigare, låt oss upprepa det, än Stalins personlighet i det maktsystem som påtvingats sovjetmänniskorna. I just denna betydelse finns det ingen som kan ersätta Mao. Hans död inför därför vad vi kan kalla ett element av ”strukturell” obalans i Kinas politiska system.

Spänningarna i det kinesiska samhället

För att kunna undersöka några hypoteser om den möjliga utvecklingen i Kina efter Maos död, måste vi först och främst i korthet erinra oss några av de spänningar som kvarstår i strukturellt och politiskt hänseende, spänningar som inte övervanns under kulturrevolutionen eller den därpå följande perioden.

Enligt officiell statistik har Kinas ekonomi under de senaste åren nått framgångar som inte bestrids ens av experter från de mest skilda politiska läger. Men om vi tar hänsyn till en längre period är utvecklingstakten fortfarande inte särskilt snabb. Detta innebär inte bara att de

absoluta nivåer som uppnåtts ännu är blygsamma, utan också att klyftan mellan Kina, Sovjetunionen och en del kapitalistiska länder inte har krympt utan rent av riskerar att vidgas, särskilt inom vissa sektorer. Det är betecknande att både Mao och Zhou Enlai, enligt den senares icke dementerade uppgifter, i många diskussioner med utländska gäster fortsatt att betona Kinas bestående underutveckling och fattigdom.

Vi kan gott påminna om att Kina, efter att ha kritiserat Sovjetunionen våldsamt på 50-talet för Moskvas politik att utöka de ekonomiska förbindelserna med kapitalistiska länder, gjorde likadant själv, ja till och med mer systematiskt. Man försökte inte bara bredda den kommersiella handeln, utan skaffade också maskiner och hela industrikomplex från västerländerna och Japan. Efter en viss tid började denna politik emellertid komma i konflikt med ett krav, som de kinesiska ledarna gjort till dogm: att landet inte skulle bygga upp en utlandsskuld. Om man strikt höll fast vid detta val, skulle följden oundvikligen bli att industrins utvecklingstakt sjönk i stället för att öka, åtminstone i vissa sektorer. Självhushållningspolitik eller rent av autarki kan vara nödvändigt under speciella omständigheter (låt oss inte glömma att Kina i flera år måste kämpa både mot den envisa imperialistiska blockaden och mot Moskva byråkraternas öppna sabotage), men i längden får en sådan politik med nödvändighet ytterst negativa konsekvenser. Att döma av anspelningar i en del diskussioner har frågan redan blivit en källa till konflikter inom den ledande gruppen. Det är helt möjligt att den kommer att resas i mer akut form igen i framtiden, även om den ökande oljeexporten skulle kunna dämpa motsättningen.

Låt oss nu helt snabbt titta på jordbruket. Inte ens det maoistiska Kina har lyckats undgå det dilemma som byråkratiserade övergångssamhällen ställs inför, när de uppkommer på basis av utvecklade produktivkrafter (en faktor vi inte får glömma, om vissa nystöpta utopister behagar förlåta oss). Dilemmat kan uttryckas så här: antingen måste man, efter den inledande fasens radikala reformer, acceptera att det under en längre eller kortare period finns kvar relationer som inte är kollektivistiska, utan snarare ett mellanting mellan å ena sidan privata jordlotter eller kooperativjordbruk och å andra sidan kollektiviserat jordbruk, med alla ekonomiska konsekvenser och sociala risker som logiskt följer av detta. Eller måste man forcera kollektiviseringen, i stor utsträckning strunta i de faktiska möjligheterna att mekanisera jordbruket och riskera en dramatisk öppen brytning med breda bondemassor och återverkningar som i sista hand måste bli negativa också för produktionen. Detta problem, som legat bakom alla regimens avgörande val på landsbygden, från det massiva bildandet av kooperativ på mitten av 50-talet till det i huvudsak voluntaristiska försöket att bilda folkkommuner 1958 och de därpå följande korrigeringarna, är fortfarande olöst. Å ena sidan är produktionens utvecklingstakt, åter enligt officiella siffror, fortfarande begränsad (vilket är särskilt allvarligt eftersom Kina fortsätter att registrera en ihållande befolkningsökning). Å andra sidan tenderar bönderna att ägna större omsorg åt sina egna jordlotter än åt den kollektiva produktionen. Konsekvenserna blir oundvikligen kännbara, i första hand på den allmänna ekonomiska nivån och i andra hand på den sociala nivån eftersom den under sådana förhållanden är oundvikligt att differentieringen mellan olika skikt av bönder kommer att bestå och till och med fördjupas.¹

I anknytning till de problem som ställs genom svårigheterna för den ekonomiska utvecklingen och jordbrukets problem i synnerhet, fortsätter en hel rad av sociala spänningar att växa fram

¹ Vad gäller dessa och andra frågor hänvisar vi läsaren till artiklar som tidigare publicerats i *Inprecor*, särskilt S.S. Wus artiklar i nr 55 och 56 (ingår i denna skrift under rubriken "Bakgrunden...", överse anm.). För en mer allmän översikt och analys av utvecklingen i Kina efter revolutionen, tillåter jag mig att nämna min egen bok *Party, Army and Masses in China* (New Left Books, London 1976).

och t o m intensifieras, av vissa tecken att döma. För att bara nämna ett exempel, har det uppkommit svårigheter och motsättningar vad gäller de nya generationernas integrering i det ekonomiska systemet. Obalansen uppkom dels på grund av den industriella och urbana ekonomins ännu begränsade specifika vikt, dels på grund av den massiva tillgången till utbildning (som, vilket vi knappast behöver påpeka, utgör en av revolutionens stora landvinningar). Att sådana problem finns, framgår klart av t ex diskussionerna om att skicka ut den så kallade utbildade ungdomen att arbeta på landsbygden. Åtminstone för tillfället berör detta relativt begränsade sektorer, även om det absoluta antalet berörda ungdomar närmar sig 12 miljoner, enligt siffror i den tidigare nämnda artikeln av S. S. Wu. Dessa ungdomar accepterar inte alltid frivilligt att skickas ut på landsbygden, där levnadsförhållandena i allmänhet är hårdare, och ofta mottogs de inte heller med någon större entusiasm av bönderna. Följaktligen har det uppstått en rörelse fram och tillbaka mellan städerna och landsbygden, där en del ungdomar återvänder till städerna utan tillstånd. Detta hotar att leda till uppkomsten av ett ungdomsskikt som i viss mening är rotlösa, som saknar en fast plats i samhället och därför frestas att operera i dess utkanter. Enligt vissa tolkningar, vars sanningshalt vi saknar möjlighet att kontrollera, kan denna situation ha varit orsaken till de kriminella händelser som nyligen inträffat i en del städer och omnämnts i den officiella pressen.

Också på den rent politiska nivån är en rad problem och motsättningar aktuella. De revolutionära marxisternas kritiska analys har visat att den kinesiska arbetarstaten redan från första början utmärktes av frånvaron av ett nätverk av organ för proletär demokrati av rådsmodell. Även den gamla administrativa apparaten har i viss utsträckning överlevt. (Detta senare elements negativa inflytande brännmärktes av maoisterna själva under polemiken 1966 och 1967.) Den kinesiska författningen säger att en Nationell Folkförsamling skall väljas på basis av lokala organ. Denna folkförsamling skall vara maktens verkliga säte. I praktiken har folkförsamlingen, när den över huvud taget sammanträtt, inte haft någon annan funktion än att formellt godkänna beslut som redan fattats på annat håll, nämligen i partiets ledande organ. (Låt oss inte glömma att den maoistiska synen på partiet ger det en absolut dominerande roll och en strikt kontroll över hela samhället, i stil med de uppfattningar som var förhärskande i Sovjetunionen både under och efter Stalin.) Eftersom det är praktiskt omöjligt för de begränsade ledande organen (även om man se dem i vid bemärkelse, dvs med alla deras olika underkommittéer och förgreningar) att verkligen fatta beslut om alla problem som uppstår i ett land av Kinas storlek, så finns det både en viss marginal för ”horisontell demokrati” och en tendens att skapa relativt självständiga regionala och lokala maktorgan. Resultatet blir en osäker och konfliktladdad situation. Vid olika tillfällen – och inte bara vid höjdpunkten av 1966-67 års kris – har massorna faktiskt försökt ge denna ”horisontella demokrati” ett mer påtagligt innehåll och centrifugala krafter har på så sätt utvecklats inom byråkratin (den återkommande polemiken mot folk som anklagas för att ha skapat ”självständiga kungadömen” avspeglar detta slags centrifugala tendenser).

Den internationella politiken innehåller också förutsättningar för uppkomsten av motsättningar inom själva byråkratin, och i ännu högre grad mellan byråkratin och massorna. Maos död kan stimulera försök att göra upp ett bokslut, något som den ledande gruppen själv redan måste ha känt behov av. Under en hel period, och t o m ännu idag, har anspråken på totalt oberoende av Sovjetunionen lönat sig för den kinesiska byråkratin både inom landet och i viktiga delar av den kommunistiska rörelsen. Till och med polemiken mot de ”båda supermakterna” gav viss diplomatisk och politisk utdelning, eftersom den i viss mån sammanföll med en del ”nationella” borgarklassers och staters intressen och med sinnesstämningen inom vissa rörelser i koloniala länder som av kampens behov tvingats söka Sovjetunionens ”vän-

skap” mot imperialistmakterna och därför fått tillfälle att göra bittra erfarenheter av ”samarbetet” med Kremledarna. Men nu, efter nästan två årtionden, krävs ett allmänt bokslut, liksom ett bokslut över de senaste årens linje, som byggt på antagandet att ”socialimperialismen” är huvudfienden.

Även om det inte finns något tvivel om att Washington-Moskva-Beijing-triangelns existens gjort det möjligt för alla tre att vinna tillfälliga taktiska fördelar då och då, så är det USA-imperialismen som har kunnat skörda de största fördelarna. För att bara nämna de senaste tio årens viktigaste händelse, så får vi inte glömma att det var just den häftiga sino-sovjetiska konflikten, som gav Vita Huset och Pentagon så stort manöverutrymme, även om den inte besparade imperialisterna nederlaget i Vietnam. Olika dokument har senare visat att bland de faktorer som förmådde Johnson att ge sig in i sitt indokinesiska äventyr 1965, intogs en av de främsta platserna av övertygelsen att USA inte skulle få möta en enad front mellan de större arbetarstaterna. Och det är höjt över alla tvivel att denna splittring, liksom den otillräckliga militära hjälpen till de vietnamesiska kämparna under en hel period, i hög grad bidrog till att försena den slutliga segern.

För det andra har den politik som förts av den ledande gruppen i Beijing, som offrat arbetarklassens och de antiimperialistiska rörelsernas behov i olika länder på de diplomatiska fördelarnas altare (fördelar som i alla händelser är av tveksamt värde), inte bara resulterat i att ledningen som i många år framstod som en stor segerrik revolutions förgrundsgestalter förlorat prestige. Den har också underlättat reaktionära framstötter i olika länder och den sk nationella bourgeoisins manövrer, vilket när det kommer till kritan står i motsättning till den kinesiska arbetarstatens legitima försvarsbehov. Vad gäller de övriga kommunistpartierna finns det inte heller rum för några tvivel om resultatet av den maoistiska politiken. Efter några få framgångar i den sino-sovjetiska konfliktens tidigaste fas, har det kinesiska kommunistpartiets attraktionskraft dalat hela tiden och KKP:s inflytelsesfär är nu mindre än någonsin. Även inom den yttersta vänstern, som kulturrevolutionen och den kinesiska kritiken av Kreml bidrog till att skapa, ibland på ett avgörande sätt, har de hårdnackade försvararna av Beijings ståndpunkter i allt högre grad kommit att hamna i den politiska paranoians kategori. Denna vänster domineras nu av mer kritiska och sofistikerade tendenser. (Detta avspeglas i de trista delegationer från maoistiska kommunistpartier som kommer till Beijing, grupper vars existens ofta är okänd i deras egna länder.)

Men bortom bokslutet över de senaste femton åren och bortom de konjunkturella svårigheterna, måste förr eller senare en grundläggande motsättning komma upp till ytan i mer eller mindre akut form. Oavsett maoisternas teoretiska avvikelser och propagandistiska dimridåer, är Sovjetunionens sociala karaktär analog med Kinas och kvalitativt skild från USA:s och övriga kapitalistiska länders. Detta obestridliga faktum står i motsättning till tesen om ”socialimperialismen” som huvudfienden och i ännu större motsättning till tesens praktiska konsekvenser. Detta kommer att bli en källa till oundvikliga konflikter. Det faktum att oppositionella som fallit i onåd vid flera tillfällen anklagats för att ha eftersträvat en kompromiss med ”socialimperialisterna” (med hur stor rätt är oftast svårt att säga) och för att ha fungerat som deras agenter, visar att det inte är frågan om spekulationer i framtiden. Det gäller tvärtom att förstå innebörden av motsättningar som redan visat sig inom den ledande gruppen vid flera tillfällen.

Massmobiliseringar och tendenser inom byråkratin

Alla dessa potentiella konflikter kan bli desto reellare i den nya fas som nu inleds, eftersom alltmer omfattande förändringar redan har ägt rum eller kommer att äga rum på två nivåer.

För det första börjar samhället nu domineras av den generation som föddes eller växte upp efter 1949. Den äldre generationen har huvudsakligen jämfört sin situation med det förrevolutionära samhällets förhållanden. Hur besvärlig situationen efter 1949 än må ha varit som en följd av byråkratins misstag eller brott, så förefaller motsättningarna i det nya samhället betydelselösa jämfört med förtrycket i det gamla Kina. För den nya generationen är revolutionens landvinningar en redan uppnådd utgångspunkt. Deras inställning kommer att vara och är redan beroende av i vilken utsträckning övergångssamhället kan tillfredsställa deras behov och om ständiga framsteg görs på alla områden eller inte. För det andra håller inte bara den centrala ledningen utan också organen på partiets alla andra nivåer på att fyllas ut med nytt folk i allt snabbare takt. De ”historiska” ledarna och kadreerna försvinner och ersätts av ledare och kadrer som inte kan använda sig av revolutionsledarnas prestige, utan kommer att bedömas på basis av sitt uppträdande nu, sina framgångar och misslyckanden i dagens politik.

Slutligen försvann Mao från scenen vid en tidpunkt, som långt ifrån präglas av stagnation eller demoralisering bland massorna, utan tvärtom utmärks av en ny politisk mottaglighet och kampvilja samt av att det kommit fram nya, kritiska kadrer, som är kapabla att ta djärva initiativ. De första tecknen på en ny jäsning visade sig redan 1973, t ex i Kanton, där material som innehöll en antibyråkratisk kritik spreds. Men särskilt under de två senaste åren har olika händelser ännu tydligare visat att situationen börjat röra på sig igen. I Kanton har det förekommit demonstrationer av soldater som stod i begrepp att lämna armen, liksom olika spontana strejker. I Hangzhou antog strejkerna sådana proportioner att armen beordrades ingripa. Demonstrationen på Tiananmen-platsen i Beijing den 5 april kan ha varit iscensatt av Deng Xiaopings tendens, som officiella källor påstår, och därmed haft sitt ursprung i inombyråkratiska konflikter. Men dess storlek (tiotusen deltagare) och dynamik uttryckte hur som helst en spontan explosion av missnöje med den grupp som leder partiet och staten.

Vad kommer att hända härnäst? Frågan är inte lätt att besvara, åtminstone inte utifrån den magra information vi har idag. Kampen inom byråkratin kommer att bli oerhört bitter. Frågan om efterträdare är akut. Det gäller inte bara att utse Maos efterträdare, utan också att fylla alla luckor som uppstått genom dödsfall eller politiska likvideringar på olika nivåer i ledningen (politbyråns ständiga utskott, som nu har krympt till två eller tre medlemmar, kan ses som en symbol för en mer allmän instabilitet). Det faktum att själva kommunikén som tillkännagav Maos död (det skulle vara intressant att få veta vilket organ som egentligen godkände den) riktade våldsamma och upprepade angrepp inte bara mot tidigare ”avvikare”, utan också mot det allra senaste offret, Deng Xiaoping, är ett säkert tecken på att spänningen och rädslan kvarstår inom den grupp som gick segrande ur konflikterna under årets första månader.

Det troligaste är att den första rondan kommer att sluta med något slags kompromiss. Redan valet av just Hua Guofeng var i själva verket en sådan kompromiss.

Utan tvekan kan man säga att Maos död objektivt stärkte den tendens som mer direkt representerar apparaten, som framstod som den mest konservativa redan under kulturrevolutionen, och vars mest framstående företrädare var Liu Shaoqi och Deng Xiaoping. Den har flera gånger tidigare visat sin förmåga att komma tillbaka efter nederlag, och Mao var den ende som hade kunnat motsätta sig denna tendens med framgång. Men någon ny Mao kan inte stampas fram på konstlad väg.

Att en sådan tendens stärks, ses troligen med välvilja av alla som vill försvara, befästa eller utöka sina privilegier, främst byråkratins övre skikt. Men även skikt av kadrer på mellannivån kan komma att stödja en sådan tendens, de som har intimare band med massorna men just därför ofta fått klä skott för de skarpa svängarna, mer direkt utsatts för de stora ”korrigerings-

kampanjerna” eller rent av fått ikläda sig den föga avundsvärda rollen som syndabock. Därför kan de känna ett verkligt behov av att komma ut ur korselden och få njuta av en tids lugn och ro. Slutligen skulle en tendens av denna typ försöka tillförsäkra sig en bas på landsbygden, antagligen inte utan tillfälliga framgångar, genom att föreslå en rad Chrusjtjovliknande eftergifter för vissa bondeskikt. (Anspelningen på Chrusjtjov är rent indikativ, eftersom förhållandena på den sovjetiska landsbygden vid Stalins död inte alls liknar de som råder på dagens kinesiska landsbygd.)

De flesta iakttagare har rest frågan om perioden efter Mao kommer att utmärkas av en vändning i den kinesiska utrikespolitikens inriktning. Vi har redan pekat på problemen på detta område, på tendenserna som redan tidigare tagit form inom den ledande gruppen och på motsättningarna som till sist måste komma upp till ytan. Utan att ge oss in på alltför djärva spekulationer, vågar vi kasta fram hypotesen att förändringar säkert kommer att ske förr eller senare. Det finns redan ett tryck i denna riktning. Bland annat skulle Moskva ha intresse av en avspänning, t o m inom en nära framtid, vilket bekräftas av reaktionerna på Maos död. En hel rad kommunistpartier, bland dem de med störst tyngd och internationell prestige, förespråkar säkert också inte bara avspänning, utan också ett närmande och en ny front mellan ”broderpartierna”. Från det vietnamesiska kommunistpartiet till de mest auktoritativa representanterna för den sk Eurokommunismen och ända till det kubanska kommunistpartiet, alla är de utan undantag och oberoende av deras nuvarande åsikter övertygade om att en utveckling i positiv riktning inte på något sätt skulle kunna leda till en återgång till den monolitism, som härskade i det staliniserade Komintern och Kominform. Tvärtom skulle det beröva Moskva varje möjlighet att ännu en gång genomdriva sin kontroll och hegemoni och öka alla kommunistpartiernas prestige och attraktionskraft.

Avslutningsvis kan vi säga att Maos död helt säkert kommer att inleda ett nytt kapitel, även om det vore fåfängt att försöka förutsäga vilka tendenser som kommer att dominera de kommande faserna och vilka speciella former det byråkratiska systemets kris kommer att anta. De kinesiska massorna har inträtt i en ny period av aktivitet och kritiskt tänkande. Det troligaste är att de kommande striderna kommer att gälla förbättrad levnadsstandard, minskad ojämlikhet och verklig arbetardemokrati. Dessa strider kommer att infogas i den antibyråkratiska kampens mer allmänna perspektiv.

De kadrer som fått sin skolning under de senaste åren kommer att göra sina röster hörda i denna kamp. Vi får inte glömma att tiotusentals kadrer mognade under höjdpunkten av 1966-67 års kris, kadrer som såg bortom den ledande gruppens dimridåer, engagerade sig i strider med en antibyråkratisk dynamik och organiserade sig på olika sätt. I vissa fall – litteraturen om detta har fått en omfattande spridning – gjordes utomordentligt intressanta försök till en mångsidig kritik och teoretisk generalisering. Förgrundsgestalterna i denna utveckling kom till korta i kulturrevolutionens sista fas; ibland drabbades de hårt, oftast uteslöts de. Det fanns oundvikligen tendenser till demoralisering. Men nu har förutsättningarna för en ny utveckling skapats, för en ny aktivering av dessa kadrer. De kan nu lämna mycket viktiga bidrag, ty Maos död undanröjer det största hindret för deras förståelse av regimens och ledningens karaktär. Myten om Mao som den antibyråkratiska kampens förkämpe går upp i rök, en myt som de hållit fast vid. De kommer med andra ord att kunna undvika att objektivt sett bli redskap för en inombyråkratisk fraktionskamp. Och genom att förena sig mer direkt med massorna, kan de påta sig en ledande roll i kampen mot byråkratin som helhet.

ur *INPRECOR* nr 58, 23 september 1976

Les Evans: Vad avslöjar utrensningarna i Kina

”Röda flaggor vajar över berg och floder, över hela fosterlandet, och åttahundra miljoner människors ansikten strålar av glädje. Hundratals miljoner i alla delar av landet har genomfört jättelika demonstrationer de senaste dagarna. . . De firade hjärtligt att kamrat Hua Guofeng tillträtt posterna som ordförande i det kinesiska kommunistpartiets centralkommitté och ordförande i KKP:s centralkommittés militära utskott, hälsade den stora seger som vunnits i och med krossandet av Wang Hongwens, Zhang Chunqiaos, Jiang Qings och Yao Wenyuans antiparti-klicks sammansvärjning för att tillskansa sig makten i partiet och staten och fördömde indignerat de avskyvärda brott som begåtts av de 'fyra gäng'.” – Ledare i *Folkets Dagblad* (Beijing), 24 oktober 1976.

Den aura av monolitisk stabilitet som Beijingregimen odlat de senaste åren har skakats allvarligt av utrensningen av fyra av Maos närmaste bundsförvanter bara några veckor efter ordförandens död. Världen – och det kinesiska folket, om de fick lov att säga något – är uppenbart skeptisk till påståendena att några av landets ledande maoister deltagit i en hemlig sammansvärjning mot Mao i flera år eller rent av årtionden.

Den ännu orimligare anklagelsen att Jiang Qing, Maos hustru sedan nästan fyrtio år, var ”fascist” och försökte återinföra kapitalismen rubbar bara tilltron till den nya regimen och leder till misstro mot alla offentliga uttalanden, som inte kan bekräftas av oberoende källor.

Hittills har man åtminstone inte lagt fram tillstymmelsen till bevis, ingen av de anklagade har fått tala för sin sak och ingen innanför Kinas gränser har fått ställa några besvärande frågor. Dagens paroll, som slogs upp stort i samtliga Beijingtidningar den 22 oktober, är ”slut upp kring partiets centralkommitté med kamrat Hua Guofeng i spetsen och följ dess befallningar i alla aktioner”.

Även om man skulle ta regeringen på orden, så har den bild den ger av sig själv knappast någon likhet med verklig arbetardemokrati.

För tio år sedan avsattes statsöverhuvudet, armens generalstabschef, partiets generalsekretär och huvudstadens borgmästare av partiets ordförande och anklagades för att vara spioner åt utländska kapitalistiska regeringar. Ordföranden utsåg en ny arvinge, Lin Biao, som hyllades av miljontals hurrande och demonstrerande människor, bara för att dö i en flygkrasch i ett försök att fly till en fientligt sinnad nation och efter sin död anklagas för att ha planerat att mörda ledaren.

Därefter återvände den vanärade ”kapitalistiske” generalsekretären Deng Xiaoping till makten, fick höga poster i militär- och statsapparaten, för att plötsligt på nytt fördömas som ”kapitalistisk konspiratör”. Slutligen upptäckte man, efter ledarens död, att hans hustru och närmaste medarbetare hela tiden konspirerat för att krossa den regering de tjänade.

Denna berättelse om ondskefulla intriger, hemliga sammansvärjningar och lömska förräderier skulle förefalla egendomlig till och med vid ett feodalt hov. Hur skall den förklaras i ett samhälle, där kapitalismen har störtats?

De stereotypa fördömanden som den maoistiska hierarkin använder sig av för att stöta ut besegrade grupper ur leden är i själva verket varken ämnade att övertyga eller att bli trodda. Syftet med dem är att fälla ned en ridå runt byråkratins inre krets där besluten fattas och att hindra partiets bas och massan av arbetare, bönder och studenter från att spela någon annan roll än den som segrarnas sigill.

En kopia av Stalins metoder

Hua Guofengs sätt att göra sig av med Jiang Qing och resten av de ”fyra gäng” är varken originellt eller nytt. I sina huvuddrag fulländades metoden av Stalin i trettioalets massutrensningar. Sovjetbyråkratin försökte då, liksom dess kinesiska motsvarighet i dag, inte bara krossa sina politiska motståndare och potentiella rivaler som byråkratins högsta skiljedomare. Den försökte samtidigt demoralisera arbetarna genom att välja anklagelser som placerade de anklagade utanför den politiska debattens ramar och genom att tvinga fram ett omfattande allmänt stöd för anklagelserna som alla visste var lögn, uttryckte regimen ett enkelt budskap: Om till och med de mäktigaste kunde fällas av ett ord från ledaren, och utan att någon vågade lyfta ett finger hur befängda anklagelserna än var, hur skulle det då gå för en vanlig arbetare som kritiserade regimen?

Mao utnyttjade effektivt dessa metoder för att behålla sitt grepp över den kinesiska parti- och statsapparaten. Han lade tonvikten på en aspekt av Stalins tillvägagångssätt på 30-talet: sammankallandet av massmöten, demonstrationer och ett otal lokala möten, alla strikt kontrollerade av partiet, för att bekräfta hans politik och ge den ett sken av folklighet.

Många iakttagare har under de senaste tio åren eller så sett på folkmassans storlek, de ständigt återkommande ”diskussionsmötena” och den skenbara enigheten de ledde till, och därav dragit slutsatsen att Maos politik på något grundläggande sätt var mer demokratisk och revolutionär än Kremls. Detta intryck förstärktes av det faktum att Mao, till skillnad från Stalin, stått i spetsen för sitt parti under en stor revolution, till detta kommer brytningen mellan Kina och Sovjet, som kom i dagen 1960 och bekräftade Kinas oberoende av Kreml, men ofta också uppfattades som en brytning med stalinismen.

Den senaste utrensningen är lärorik i det här avseendet. Om man följer turerna, uppenbaras mycket mer om den byråkratiska kastens struktur i Kina än vad dess anstiftare avsett.

Censurens roll

Rent ut sagt finns det många brännande frågor som byråkratin inte tänker låta de arbetande massorna diskutera öppet.

Vad gäller utrikespolitiken kan den kinesiska revolutionens försvarare bara oroas och stötas bort av Beijingbyråkratins kontrarevolutionära allians med den internationella imperialismen, en allians vars udd riktas både mot den sovjetiska arbetarstaten och mot socialistiska revolutioner i den kapitalistiska världen.

Hemma har arbetarna inte rätt att delta i besluten angående prioriteringarna i den ekonomiska planeringen. Det finns inga organ för arbetardemokrati, ingen verklig arbetarkontroll över produktionen på fabriksnivån. Pressen är censurerad, det är förbjudet att organisera sig politiskt oberoende av det härskande partiet och att skapa tendenser eller debatt inom själva kommunistpartiet.

Taktiska frågor i någon form låg troligen bakom den djupa klyfta i partiets högsta ledning som ledde till Jiang Qings fall. ”Återinförandet av kapitalismen” är en skenfråga, vars syfte är att hindra diskussioner som verkligen bryter ut i elitens trängre kretsar från att läcka ut och spridas till bredare kretsar.

På personfrågornas mycket snävare plan finns det all anledning att tro att många i Kina tyckte illa om de ”fyra hundarna”, som de kallas i väggtidningarna. I den meningen var det en verkligt populär åtgärd av gruppen bakom Hua Guofeng att avlägsna dem från deras poster.

Det var inte bara inom byråkratin Jiang Qings grupp skaffat sig fiender genom att avsätta tusentals gamla funktionärer under kulturrevolutionen. De var också de mest kända öppna förespråkarna för en rad av kulturrevolutionens ”reformer”, som Mao var upphovsman till, vilka på det hela taget representerade ett steg tillbaka i förhållande till regimens tidigare praktik.

Dessa åtgärder innefattade massiva nedskärningar på utbildningens och kulturens område, ett lönestopp samt att politisk underdånighet ersatte duglighet som det viktigaste kriterier inte bara för befordran inom partiet – där det länge varit så – utan också i skolan och på arbetsplatsen.

Det var Jiang Qing och hennes grupp, som uppträdde som Maos sändebud i partiet och organiserade utrensningarna under de senaste tio åren. De förtalade och förödmjukade inte bara andra byråkrater utan också tusentals arbetare, studenter och intellektuella, som vågade kritisera regimen eller inte stämde in i kören tillräckligt snabbt och ljudligt, när en ny kritikkampanj kungjordes ovanifrån.

Den massiva omfattningen av demonstrationerna efter deras fall och den påtagliga feststämning som genomsyrade dem vittnar om de kinesiska massornas syn på de ”fyras gäng”. Trots den prestige gruppen fick genom sin nära anknytning till Mao Zedong, visade den sig inte ens förmögen att få lika mycket stöd som Liu Shaoqi fick 1966 – om den över huvud taget fick något alls. Detta tyder på att breda skikt av den kinesisk befolkningen hade vissa ”åsikter” om Mao själv.

Men Hua Guofeng försökte inte angripa Jiang Qings grupp för dess verkliga brott. Det kunde ha träffat allt för nära den egna gruppen.

De fyra sägs ha arresterats den 6 eller 7 oktober – regimen har ännu inte bekräftat det eller avslöjat vart de tagit vägen.

Några dagar senare började rykten cirkulera, där de fyra på olika sätt anklagades för att ha vågat föra fram en egen kandidat till partiordförandeposten i politbyråns hemliga val av efterträdare till Mao, för att ha förfalskat Mao-dokument och för att ha planerat en kupp mot Hua Guofeng. Pressen förblev tyst.

Den 15 oktober inleddes en väggtidningskampanj i de större städerna, samtidigt som partiorganiserade demonstrationer genomfördes i Shanghai, i vilka en del av ryktena upprepades tillsammans med krav på att de fyra skulle uteslutas.

Väggtidningar fyller en särskild funktion i byråkratin propagandaarsenal. De ingår i myten om massdeltagandet. De låter arbetare och studenter avreagera sig på små lokala frågor i en press som inskränker sig till en handskriven kopia. De är ett redskap som låter nya funktionärer visa sina överordnade sin förmåga att förklara de pågående partikampanjerna. De är ett idealiskt verktyg för anonyma anklagelser mot ”bråkmakare” i en fabrik, kommun eller skola. Och under en större utrensning gör de det möjligt för regimen att släppa ut anklagelser och förtal, som den ännu inte är beredd att bekräfta eller förklara officiellt.

När man läser en väggtidning kan man inte veta om en särskild anklagelse definitivt är den officiella linjen eller en överdriven improvisation av någon lokal partikämpe. Men det bästa är att regimen, genom att börja med en väggtidningskampanj, kan framställa sitt senare handlande som ett svar på massornas krav. Väggtidningar som motsätter sig den aktuella linjen rivs naturligtvis snabbt ned och författarna arresteras om de går att hitta.

Först domen – sedan anklagelserna

Den stalinistiska rättvisan i Kina opererar på ett sätt som helt skiljer sig från metoderna i det tidiga Sovjetunionen på Lenins tid, och till och med från det förfarande som beskrivs i den kinesiska författningen. Först kommer straffet, sedan domen, och först därefter avslöjas anklagelserna, bevisföringen utelämnas oftast helt.

I det här fallet kastades fyra av de högsta partiledarna i fängelse eller sattes i husarrest och avlägsnades från sina poster i partiet och regeringen. Sedan kallades massorna ut på gatorna för att förklara dem skyldiga – innan regeringen, partiet eller pressen hade anklagat dem för något bestämt brott.

Tiotal miljoner människor hade demonstrerat över hela landet i en hel vecka under paroller som ”Krossa de fyra hundarnas huvuden” innan en enda officiell anklagelse fördes fram i den kinesiska pressen. Den 21 oktober innehöll *Folkets Dagblad* i Beijing, landets ledande tidning, slutligen en artikel på första sidan under rubriken ”En genomruttet gammal kapitulant”. I artikeln anklagades en av de fyra, vice-premiärministerna Zhang Chunqiao, för att vara en ”mask” på grund av en bokrecension han skrivit 1936. Man nämnde inte något han gjort senare. Och till och med här kallade man bara Chang vid hans fyrtio år gamla pseudonym, som bara de insatta kände till.

Den 22 oktober, två veckor efter arresteringarna, nämndes de fyra för första gången vid namn i den kinesiska pressen. Två paroller lanserades. De lydde: ”Fira hjärtligt att kamrat Hua Guofeng blivit ordförande i det kinesiska kommunistpartiets centralkommitté och ordförande i KKP:s centralkommittés militära utskott!” och ”Fira hjärtligt den stora seger som vanns när planen de ’fyras gäng’ hade att tillskansa sig makten i partiet och staten krossades!” Ännu idag är denna anklagelse den mest detaljerade anklagelsen och det enda beviset bakom de 50 miljoner demonstranternas ”fällande” dom.

Därefter rapporterade hundratals artiklar från alla delar av Kina pliktskyldigast att så och så många människor med den och den sysselsättningen ”hjärtligt firat” dessa båda händelser. Man publicerade hundratals tal och intervjuer, som alla utan minsta krusiduller slog fast att de fyra hade försökt ”tillskansa sig makten i partiet och staten” och dömts för sina ”härresande brott”.

Det är en sak att be folk gå ut på gatorna och fördöma avskydda funktionärer för deras verkliga och välkända maktmissbruk. Det är en helt annan sak att be miljontals människor döma någon för ett brott som de inte vet något om, där brottets själva natur gör att det bara kunde begås i hemlighet och där inga som helst detaljer specificeras, och ännu mindre bevisas. Då begär man utslaget inte bara före rättegången utan också innan anklagelserna är kända. Det finns inte något annat namn än bedrägeri för sådana metoder.

Jiang Qing står nu i andra ändan av systemet hon hjälpte Mao att bygga upp. När den kinesiska arbetarklassen och dess bundsförvanter störtar sina byråkratiska herrar och vinner striden om den socialistiska demokratin, kommer de inte att ha någon anledning att ljuga om sina gamla förtryckare eller att döma dem för saker de inte gjorde. Byråkraterna kommer otvivelaktigen att få en rättvisare behandling än den de består sig själva med nu.

Ett steg längre än Moskvarättegångarna

I Moskvarättegångarna på 1930-talet visade Stalin upp detaljerade men uppbyggda redogörelser för offrens påstådda konspirationer dag för dag. De trasades sönder och gjordes

till åtlöje inför hela världen av Leo Trotskij, som var huvudanklagad i sin frånvaro. Trotskij samlade ihop dokument som visade att det rörde sig om falska beskyllningar och gav sovjetbyråkratin ett blått öga som den aldrig kunnat glömma.

Stalins kinesiska lärjungar lärde sig läxan. Tyvärr var det en stalinistisk läxa: om man gör anklagelsen tillräckligt vag är det svårare att motbevisa den.

Efter den första obevisade anklagelsen om försök att ”tillskansa sig makten” fylldes den kinesiska pressen av allt vildare påståenden, som ledde allt längre bort från det som verkligen kan ha hänt i början av oktober.

Den 24-25 oktober hävdade en rapport från nyhetsbyrån Xinhua:

”Wang, Chang, Chiang och Yao är typiska representanter för bourgeoisin inom partiet. Om de kommit till makten, skulle det betygt att bourgeoisin, revisionisterna och fascisterna kommit till makten och att kapitalismen återinförts i Kina.”

”Arbetarteoretiker” från Shanghais stålverk nr 1 – arbetare som valts ut för specialkurser i Mao Zedong-tänkande – bidrog med den här analysen till Xinhuas reporter:

Wangs, Changs, Chiangs och Yaos antiparti-klick viftade med marxismens fana för att lättsinnigt motsätta sig marxismen, och de ryggade inte tillbaka för något brott trots alla vackra ord. De visade sina rätta färger i ljuset av den oöverbärliga marxismen-leninismen-Mao Zedong-tänkandet, och har till sist blivit något lika smutsigt och avskyvärt som hundlort.”

Arbetare vid Tachings mönsteroljefält anklagade i ett Xinhua-meddelande av den 25 oktober de fyra för att ha saboterat just de kampanjer de själva lett under de senaste tio åren:

”De lade sig godtyckligt i och saboterade den stora proletära kulturrevolutionen, rörelsen för att kritisera Lin Biao och Konfucius och den stora kampen för att kritisera Deng Xiaoping och slå tillbaka högeravvikarnas försök att upphäva korrekta beslut som initierats och letts av ordförande Mao. De är 'maskar' som nästlat sig in i de revolutionära leden. . . och kontrarevolutionärer som bär röda hattar för att dölja sina svarta hjärtan.”

Och till sist, för den händelse man förbisett något:

”Denna kontrarevolutionära klick gjorde sig skyldig till varje tänkbart brott och dess ondska är oförlåtlig.”

Miraklet i Shanghai

Den kinesiska pressen publicerade också uttalanden där olika grupper som deltog i demonstrationerna uttryckte sitt gillande av den fällande domen och av Huas utnämning till partiordförande. På en demonstration i Beijing den 22 oktober rapporterades en grupp dansare i minoritetsfolkens dräkter ha sagt:

”Vår lycka kommer från djupet av våra hjärtan och vi sjunger med hög röst eftersom partiets centralkommitté ledd av ordförande Hua Guofeng är oupplösligt förenad med landets alla nationaliteter och har undanröjt de 'fyra odjuren'.”

En grupp grundskoleelever i samma demonstration sägs ha knutit händerna och ropat: ”Ned med de 'fyras onda gäng'! Vi små rödgardister skulle aldrig ha låtit de 'fyras gäng' låta oss lida som våra farföräldrar.”

Läsare kan tvivla på att uttalanden som dessa verkligen görs unisont av stora människo-grupper. Sådana redogörelser används för att förstärka intrycket att den styrande hierarkin

åtnjuter massornas odelade stöd. Den mest fantastiska uppgiften lämnades i en rapport från Shanghai den 25 oktober, där man citerade inte mindre än ”Shanghais 10 miljoner invånare”, vilka ”med rörelse” påstås ha sagt:

”Vi, Shanghais folk, har gränslöst förtroende för vår aktade och älskade ordförande Hua Guofeng och partiets centralkommitté ledd av honom, och vi stödjer dem beslutsamt. Med ordförande Hua Guofeng som ordförande Maos värdige efterträdare i ledningen för vår revolutionära sak känner vi oss lugna och tillfredsställda.”

Den nya regimens kurs

Hela världen, och även Kinas folk, väntar nu på att den nyutnämnde ordföranden, även om bara indirekt, skall avslöja vilka de verkliga politiska frågorna bakom splittringen i den maoistiska ledningen var. Att regeringen i Beijing inte har gjort det är ett ytterligare tecken på dess stalinistiska karaktär.

Det dominerande antagandet i den västerländska pressen är att Hua och männen bakom honom kommer att vända ryggen åt de kampanjer som genomfördes under perioden efter kulturrevolutionen.

Det skulle innebära att man betonade ekonomiskt uppbygge mer och likriktning mindre.

Det finns en hel del tecken som pekar i den riktningen i en viktig ledare, som publicerades i *Folkets Dagblad* i Beijing, *Röda Fanan*, partiets teoretiska organ, och *Befrielsearméns Dagblad* den 25 oktober. Den krävde ”en omfattande modernisering av jordbruket, industrin, det nationella försvaret och vetenskapen och teknologin samt att Kina skulle byggas upp till ett mäktigt socialistiskt land innan århundradets slut. . . ”

Detta var en paroll som först fördes fram av premiärminister Zhou Enlai på den fjärde nationella folkkongressen i januari 1975. De ”fyra moderniseringarna” angreps, förmodligen av Jiang Qing och hennes anhängare om inte av Mao själv, vid tiden för Deng Xiaopings fall efter Zhous död i början av det här året.

Det är mycket möjligt att den privilegierade byråkratiska kasten håller på att ompröva de ekonomiska och politiska alternativen. Den ideologiska piskan kan komma att kompletteras med den materiella stimulansens morot. Det omfattande missnöjet bland arbetarna med den stagnerade levnadsstandarden, de förnedrande självkritikkampanjerna, den eviga häxjakten och det kulturella och litterära livets torftighet kan komma att tvinga den nya regeringen till vissa eftergifter, som på 1960-talets början.

En återgång till politiken från tiden före kulturrevolutionen skulle åtminstone göra slut på den maoistiska ”teorin” att högre löner till arbetarna är detsamma som att återinföra kapitalismen.

Fortfarande finns det emellertid inte mycket som tyder på ens en sådan begränsad förändring av politiken. Bortsett från att den åter tagit upp de ”fyra moderniseringarna”, fortsätter den nya regimen i den ”store rorsmannens” fotspår. Början till en kult kring Hua Guofeng är ett tecken på detta. Förutom uttalandet från ”Shanghais folk” rapporteras det att tryckeriarbetare arbetar övertid för att framställa porträtt av Hua, och dessa har redan dykt upp i demonstrationer bredvid Maos.

Vad gäller utrikespolitiken tyder allt på att regeringen tänker fullfölja den av Mao och Zhou Enlai inledda klassarbetspolitiken för avspänning. Beijing fortsätter att vädja till den europeiska imperialismen att beväpna sig mot Sovjetunionen, och man fjäskar för diktaturerna i Latinamerika genom att fördöma Kuba som en sovjetisk militärbas (se ”De nya tsarernas

offensiva hållning bär på fröet till nederlag”, kommentar från Xinhua den 21 oktober).

Utsikterna för en antibyråkratisk revolution

Byråkratin åtnjuter särskilda förmåner, högre löner och monolitisk makt. Detta gör den till en bestämd social grupp i det kinesiska samhället med egna intressen som den måste skydda mot de arbetande massornas krav. Eftersom den inte äger den nationaliserade egendomen som Kinas ekonomi vilar på, påstår den att ekonomin förvaltas kollektivt av hela folket, eller åtminstone av arbetarklassen. Men för att vidmakthålla detta sken, måste den hindra varje verklig debatt om alternativen, bland massorna såväl som inom partiet.

Kommunistpartiet är i Kina, liksom i alla byråkratiserade arbetarstater, i själva verket inte alls ett parti i ordets vanliga mening. Det är byråkratins administrativa apparat. Medlemmarna bestämmer inte linjen och väljer inte ledningen. För att vidmakthålla detta tillstånd måste diskussioner undertryckas, även på partiapparatsens högsta nivåer. Detta är bara möjligt om byråkratin för sin egen existens skull kan enas kring en enväldig skiljedomare med absolut makt att avgöra alla frågor. Den okände Hua Guofeng skall nu växa in i denna roll.

Det viktigaste draget i dagens Kina och det mest uppmuntrande för revolutionärer är att massorna i växande utsträckning själv ingriper utanför de trånga kanaler som byråkratin byggt upp åt dem. Detta framgår av strejkvågen i Hangzhou sommaren 1975 och av den stora spontana protestdemonstrationen på Tiananmen i Beijing i april 1976. Det framgår också av en viss nedbrytning av den sociala disciplinen, något som många utländska besökare lagt märke till på sista tiden.

Tusentals arbetare och studenter av de miljoner som tvångsvis skickades ut på landsbygden för att ”reformera sitt tänkande” eller för att genomföra regimens ekonomiska planer har illegalt tagit sig tillbaka till de kinesiska städerna. De jagas av polisen och får inte arbeta, men många skyddas av föräldrar och vänner. Några av dem genomförde i juli ett uppseendeväckande bankrån i Zhengzhou i centrala Kina. De sägs ha blivit lokala hjältar och satt upp väggtidningar i vilka de försvarade sitt handlande och utmanade polisen att försöka hitta dem.

Folk som besöker kinesiska städer rapporterar ofta om gräl mellan vanliga människor och poliser och om icke auktoriserade väggtidningar som berör förbjudna ämnen och snabbt avlägsnas.

Många västerländska korrespondenter och besökare rapporterar att vanliga människor för första gången sedan KKP:s seger 1949 kommer fram till dem på gatorna i Kina för att diskutera den senaste händelseutvecklingen och lägga fram sina egna åsikter eller erbjuda dem information.

Allt detta tyder på att byråkratins grepp om de kinesiska massorna håller på att försvagas. Den skenbara enigheten i de senaste demonstrationerna mot Jiang Qing är en illusion. Regimen lyckades inte få till stånd liknande demonstrationer i april för att fördöma demonstrationerna på Tiananmen. Att Maos drabanter föll var en anledning att fira, hur motbjudande former byråkratin än gav deras fall. Det kommer inte att bli lika lätt för regeringen att organisera styrkedemonstrationer i samma stil mot oliktänkande bland massorna.

En öppning för de kinesiska trotskisterna

Sprickorna i den byråkratiska muren öppnar nya möjligheter för dem som kämpa för socialistisk demokrati, innanför och utanför Kinas gränser. De kan sätta sig i förbindelse med varandra, dela med sig av sina erfarenheter och organisera med siktet inställt på framtiden.

Den kinesiska trotskistiska organisationen, som av regimens förtryck tvingas arbeta från Hongkong, är inte den minsta av dessa. De lyckades bilda en enhetsfront med andra revolutionärer i Hongkong. I maj genomförde de en demonstration med tusen deltagare till stöd för demonstrationen på Tiananmen och krävde att de politiska fångarna i Kina skulle frigges.

Hundratals demonstranter arresterades av regeringen på Tiananmen. Deras öde är okänt. Många tusentals fler har under de senaste tio åren fängslats eller dömts till att arbeta på landsbygden för att de tänkt annorlunda än regeringen. I fängelserna håller Maos arvingar ännu idag kvar kinesiska trotskister, som fängslades av Mao för mer än tjugo år sedan, utan rättegång och dom.

I en ledare i *October Review*, som ges ut i Hongkong, hälsade de kinesiska trotskisterna den 15 april den kinesiska arbetarklassens första steg mot en konfrontation med förtryckarsystemet. De skrev:

”Den av Mao Zedong ledda Beijingregimen struntade fullständigt i massornas berättigade krav. . . Men massorna kommer inte att låta sig skrämmas. Den interna striden i KKP har i själva verket skakat Beijingregimens välde på ett avgörande sätt. I framtiden kan vi vänta oss att massorna kommer att använda olika kampformer på ett skapande och djärvt sätt för att fortsätta sin kamp. KKP kan hålla tillbaka massorna tillfälligt, men så länge motsättningarna i landet kvarstår och den inre striden i partiet fortsätter, uppmuntras massornas försök att ingripa. Att massorna själv ingriper i nationens affärer, är det enda sättet att lösa den rådande politiska krisen.”

Hua Guofeng har kallat ut massorna på gatan för att fördöma en del av den härskande eliten. Den anden kan han få svårt att stoppa tillbaka i flaskan.

ur *Intercontinental Press* nr 43, 15 november 1976